

DE
MILITAIRE SPECTATOR.

TIJDSCHRIFT

VOOR HET

NEDERLANDSCHE LEGER.

La réputation des armes est une partie essentielle de la force des armées.
CHAMBRAY.

HOOFD-REDACTEUR

J. C. van Rijnveld.

ELFDE DEEL.

OCTOBER 1842. - N°. 4.

BREDA,
BROESE & COMP.
1842.

*De ondergetekende heeft bevestigd
dat dit Tijdschrift ten hinnen
Drukking is geset en daar
aan wordt uitgegeven
Breda, 21de November
Broese & Comp.*

MILITARY SPECTATOR.

THE SPECTATOR

NEW YORK: PUBLISHED BY J. G. AND J. H. BENTLEY.

NO. 10, NASSAU ST. N.Y.

NO. 10, NASSAU ST. N.Y.

J. G. AND J. H. BENTLEY.

NO. 10, NASSAU ST. N.Y.

OCTOBER 1843 - N. 1

BENTLEY & CO. N.Y.

1843

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels, die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachterij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Majoor der artillerie, VAN RIJNEVELD, te Nijmegen, met het opschrift: voor den Militairen Spectator.

DENKBEELDEN

OVER

DE AFRIGTING VAN HET ARTILLERIE-TREKPAARD,

DOOR DEN KAPITEIN RIEGE.

(Uit het Archiv für die Offiziere der Königlich Preussischen Artillerie- und Ingenieur-Corps. XI. Band, 1° Heft.)

Daar het artillerie-trekpaard niet van den bok, maar van den zadel bestierd wordt, zoo is eene zekere rijkunstige afrigting voor hetzelfde onontbeerlijk; doch daar het hoofdeverischte van het paard *trekdeugdelykheid* is, dat is: dat het gewillig de grootste inspanningen doet om voort te trekken, en zich bij het trekken gewillig laat leiden en besturen, zoo is eene afrigting, waarbij voor dit hoofddoel niets is gedaan, en alleen op de rijkunstige afrigting gelet werd, niet doelmatig te noemen.

Hij die beweert, dat wanneer men bij vier of zes goede trekpaarden, twee minder goede trekpaarden spant, het trekken van zelf naar eisch zal gaan, dwaalt zeer; op zijn best genomen zal dit bij twee aan den disselboom gespannen paarden het geval zijn, maar nimmer bij eenen zoo zamengestellten en daardoor moeijelijk in goede werking te houden trein als gewoonlijk de artillerie heeft; het allerminst wanneer de vier of zes gezegde trekpaarden niet volkomen voor deze dienst afgerigt zijn.

Van de trekdeugdelykheid der paarden hangt het voortkomen, derhalve de werking der artillerie zelve geheel af, naardien het schieten steeds een gevolg van het voorwaarts komen is; de ongeschiktheid der paarden voor het trekken, heeft echter nog meer nadeelen ten gevolge; zij kan zeer ligt tot een onjuist oordeel nopens den voort te trekken last zelve leiden. Ziet men bijv. vier sterke welgevoedde paarden met een stuk geschut blijven steken, waarbij de rijder nog daarenboven, uit valsche schaamte, de buitengewone trekkracht zijner vette paarden ten onregte lof toezwaait, dan heet het: «het wapen is te zwaar;» zonder te bedenken, dat twee aan het

trekken gewone paarden het geschut niet zouden laten steken en alzoo geen aanleiding tot die oordeelveling gegeven hebben. Hij die van een' te grooten last spreekt, moet in de eerste plaats de deugdelijkheid der bewegende kracht onderzoeken; anders zou men, met betrekking tot het geschut, ligtelijk op de gedachte komen, om in plaats van wezenlijk geschut kinder-kanonnetjes mede te voeren. Hoe meer spanpaarden er nu voor elkander gespannen zijn, van des te meer belang wordt de deugdelijkheid in het trekken. Stellen wij ons een trein van zes paarden voor, die ieder vijf centenaars zwaarte te trekken hebben, dan zijn de voorstrengen doorgaans op de eene of andere wijze met de middenstrengen verbonden; onderstellen wij dat de middelste rijder zijn pligt niet doet (zijne paarden niet in den trein houdt) en dat zich slechts één voor het trekken ongeschikt paard in den trein bevindt, bijv. het handpaard aan den disselboom, dan is het met den berekenden last zeer slecht gesteld, daar ieder paard van den trein nu 10 in plaats van 5 centenaars moet voorttrekken, terwijl bovendien nog de voorpaarden, door het uitwijken der middenpaarden, aan zeer lange strengen trekken, derhalve niet bijzonder voordeelig op den last werken. Trekpaarden die niet volkomen voor het trekken geschikt zijn, verdienen dien naam niet, veroorzaken ieder oogenblik ongelegenheden. Voor den trein zijn paarden die goed trekken en welligt slechts eene geringe rijkunstige afrigting hebben, veel beter dan de volmaaktste rijpaarden, die slecht trekken.

Hoever nu het trekpaard rijkunstig moet afgerigt worden om zijne taak te vervullen, en hoe vervolgens het paard voor het trekken moet bekwaam gemaakt worden, zullen wij hier in het algemeen trachten te ontwikkelen, zullende de schrijver zijn doel bereikt achten, wanneer het hier gezegde ook slechts mogt dienen, om een man van meer praktijk en ondervinding te bewegen, iets volkomener en beter over dit belangrijk onderwijs te leveren.

Wat de *rykunstige afrigting* betreft, het is noodig dat men zich duidelijk voorstelt wat men met deze afrigting eigenlijk bedoelt.

A. Het paard moet zich gewillig laten zadelen en optoemen;
XI. D. N°. 4.

paarden die zich min of meer daartegen verzetten, zijn onbruikbaar om snel uit te rukken bij eene overvalling, enz.

B. Het paard moet, gelijk van zelf spreekt, zich rustig en geduldig laten berijden.

C. Het trekpaard moet in de navolgende gangen volkomen geoefend zijn.

1) In den stap; deze gang moet ruim en zuiver zijn; het paard moet niet trippelen; paarden die in den stap trippelen, schaven zich aan het haam ligt door. Eene batterij die in den stap niet van de plaats kan komen, bevindt zich in verlegenheid wanneer zij met andere troepen, bijzonder met kavallerie marcheert: aan de spits wordt zij ieder oogenblik geroepen uit te wijken, en aan den staart komt zij niet mede voort.

2) Draf, zoowel korte of gewone, als gerekte of sterke draf. De draf is de voornaamste gang der artillerie; behalve den stap, voor den marsch alleen geschikt, en voor alle gewone gevallen van het gevecht niet alleen voldoende, maar zelfs de voorkeur verdienende boven alle andere gangen. De vijand laat zich niet overhoop of doodrijden; het geweld, de kracht van den aanval der artillerie ligt dus niet in het snel aanrennen met het geschut, al doet zich dit nog zoo stout en verheven op het exercitieveld voor — de ware kracht ligt steeds in het zoo snel mogelijk, goed treffend vuur; het snel afnemen van den voorwagen, het spoedig schieten en treffen tevens, is in het algemeen van meer belang, dan eenige seconden vroeger eene zekere ruimte te hebben doorgejaagd, waarbij de bedieningsmanschap doorgaans eenigzins wild wordt, meer of minder buiten adem komt, en het geschut, ten minste niet in het eerste oogenblik, met die bedaardheid en juistheid bedient, welke ten aanzien van ieder vuurwapen onvermijdelijk noodzakelijk is. De sterke draf moet van dien aard zijn, dat een ruiter in den galop denzelven niet bijblijft; die aan de mogelijkheid van zoodanigen draf twijfelt, heeft nimmer trekpaarden regt zien draven. Eene batterij kan derhalve zich geene moeite genoeg geven voor de goede uitvoering van dien gang; dezelve is een hoofdpunt van de rijkunstige afrigting.

3) De renloop. Het is niet te ontkennen dat zich gevallen kunnen voordoen, waarin het noodig wordt eenen snelleren gang dan den zoeven beschrevenen draf aan te nemen; die alzo in dezen sterken gang niet voort kan, die rijde niet in den galop (voor trekpaarden eigenlijk een tusschengang), maar al wat de paarden loopen kunnen: den renloop.

Het is niet onmogelijk, dat menig vereerder van den galop bij deze verklaring het hoofd schudt, daar hij den galop onvermijdelijk noodzakelijk voor trekpaarden houdt, en, opregt gesproken, dikwijls alleen uithoofde dat de galop een ruitergang is — een gang der kavallerie. Deze reden gaat echter volstrekt

niet door, want 't geen voor het eene wapen geschikt is, is nog niet altijd bruikbaar voor het andere. De kavallerie heeft den galop noodig in het afzonderlijk gevecht, en om den schok van den aanval als 't ware in gang te brengen; beide oogmerken heeft het artillerie-trekpaard volstrekt niet te vervullen; degenen die beweren dat de galop noodig zij, om uit den sterken draf in den renloop over te gaan, moeten wij antwoorden, dat de sterke draf een gang is die den parade-galop in snelheid overtreft, zoodat de paarden bij het sterker aandrijven, onmogelijk eerst in den galop, maar van zelf tot een zekeren, allengs sterker wordenden renloop zullen overgaan.

De sterke draf is voor een trekpaard hetgeen de galop voor den aanval der kavallerie is, naardien deze laatste voor zij den galop aanneemt, nimmer den hoogsten graad van den draf bereikt heeft.

Omtrent den galop van het trekpaard valt derhalve niets verder te zeggen, dan dat men tusschen den draf en den renloop nog een gang heeft; een voordeel niet gelijk staande met de vele nadeelen aan den galop verbonden, immers:

a. Hoe minder de galop het voorkomen van den renloop heeft, des te moeilijker zijn de paarden in bedwang te houden, des te waarschijnlijker is de lastvermeerdering van ieder paard in 't bijzonder; hoe korter het paard galoppeert, des te meer brengt het de achterbeenen onder het lijf, des te meer nadert het de houding waarin geen paard trekken kan; — eene houding welke doorgaans paarden aannemen, wanneer zij zich tegen het trekken verzetten willen; de strengen worden los.

b. De tijd welken men in het algemeen aan de afrigting van het trekpaard kan besteden, is dikwijls zeer kostbaar; vervalt de galop, dan is de voor dezen gang benodigde tijd gewonnen.

c. De galop is een gang waarin het paard (indien het vergund zij zich eens niet kunstmatig uit te drukken) met opgericht hoofd, het grootste gedeelte van de zwaarte zijner voorhand op de achterhand neemt (hoofdzakelijk ondersteund door de min of meer gebogen achterbeenen) en in niet zeer groote ruimten voorwaarts springt. Nu beschouwe men eens het grootste gedeelte der voor den trein geleverde paarden, en vergelijk hunnen bouw met den zoeven vermelden galopgang; het dikke zware hoofd en dergelijke hals, de breede borst, de zware schouders, de welligt niet eens geheel gezonde, wel is waar dikke, maar toch niet bijzonder krachtige, min of meer onbuigzame achterbeenen, met een woord: de ongunstige verhouding van de zwaarte der voorhand tot de sterkte en buigzaamheid der achterhand, geeft genoegzaam bewijs dat de galop de oorzaak van het verderf van zoodanige paarden kan worden. Is deze gang alzo niet volstrekt noodig, dan verschoone men het paard er van; de thans nog bruikbare achterbeenen zullen welligt na de rijkunstige afrigting, zoo verzwakt zijn, dat het arme dier zijne eigenlijke trekdienst kreu-

pel begint; heeft de ruiter het zware dier op de achterhand niet kunnen buigen, zoo heeft het geheele gedeelte van dit onderwijs, tot niets gestrekt, en zijn daardoor tevens ook, 't zij ter loops gezegd, de voorbeenen niet in goeden staat gebleven.

d. De draf is een gang die het paard zonder tegenstreving leert; een paard dat gewillig tot den sterken draf overgaat en daarin blijft, geeft blijken van eene groote gehoorzaamheid; de draf brengt het paard aan den teugel; en een slechte galop, zooals men dien van het trekpaard steeds te verwachten heeft, houdt het achter den teugel. Niets maakt het paard geschikter om niet te trekken, zijne taak dus niet te vervullen, dan het wegkruipen achter den teugel.

Bedenkt men nu nog, dat voor de vorming der stukkenrijders en treinsoldaten (welke zoolang daarvoor geene bijzondere paarden bestemd zijn, de trekpaarden berijden) de galop geheel overvloedig is, daar deze gang geen stouten ruiter vormt, 't geen eene hoofdzaak voor hen is, en aangezien ieder ruiter op een galopperend paard te huis moet zijn, om met bevaligheid en zekerheid in den draf en renloop te kunnen rijden (geenszins echter omgekeerd) zoo geloof ik bewezen te hebben, dat het voordeel van den galop, als een middengang tusschen draf en renloop, niet op kan wegen tegen de daaraan verbonden nadeelen, en derhalve kan vervallen.

4) Het trekpaard moet aan teugel en beenen ten volle gehoorzamen, en de daaruit volgende geoefendheid bezitten om de in het rijden voorkomende wendingen gemakkelijk uit te voeren.

Alle bij het ingespannen trekpaard voorkomende wendingen, kan men tot twee hoofdwenningen brengen: of het trekpaard wendt in eenen kleineren of grooteren boog rollenderwijs, of de wending geschiedt van de plaats op den singel, of min of meer op de achterhand.

Het paard moet zich alzoo, zoowel in stap als draf, gewillig in de kleine volte laten omrijden, zonder te veel tegen de vuist te dringen; het moet zich in de voorgeschreven gangen laten pareren en van de plaats door de hulp der beenen laten berijden; het moet de sporen verdragen, zonder achteruit, en later over de strengen en den disselboom te slaan.

Het paard moet zich op de plaats regts en links laten omwenden. Een trekpaard dat deze laatste wending goed volbrengt, zal ook geschiktheid genoeg bezitten voor alle keertwenningen; kan het trekpaard ook deze laatste wending uitvoeren, dan heeft het den hoogsten en meest voldoende graad van geoefendheid in het trekken bereikt.

Het zij ons hier vergund, eene welligt hier of daar heerschende meening te bestrijden, dat namelijk het trekpaard in zijgangen moet gereden worden, zooals: schouder binnenwaarts, travers. — Dit zijn lessen die veel tijd wegnemen, welke met

voordeel voor andere deelen der afrigting kan besteed worden; voor de vorming van den berijder kunnen deze lessen geheel gemist worden; zij bevorderen evenmin de stoutheid van den ruiter als de vastheid van den zit, ja er kunnen zich gevallen voordoen, dat de zit van den leerling op onwillige zware paarden, zoo verdraaid wordt, dat men moeite heeft, hem op de regte lijn weder regt in den zadel te brengen.

Deze lessen zijn intusschen zeer geschikt om den gezonden staat der beenen van de niet voor de rijdienst bestemde trekpaarden te bederven; verzet zich namelijk het paard tegen deze lessen, dan moet de zaak met geweld doorgedreven worden, en zijn spatten maar al te dikwijls het gevolg daarvan. Zijn de kakebeenen van het paard niet zeer regelmatig ('t geen men dikwijls bij trekpaarden aantreft), dan wordt ligtelijk door zulk eene geweldige kuur den grond gelegd tot lateren stillen kolder. Deze lessen zijn alzoo nog gevaarlijker voor de latere bruikbaarheid van het trekpaard, dan de galop, en voor het trekken geheel overtollig.

Dat een paard in het trekken niet genoodzaakt is schouder te passeren, behoeft geen bewijs.

Is het paard genoodzaakt in het trekken te traverseren, dan kan dit zoowel het zadel- als het handpaard treffen; dit heeft echter slechts geleerd onder den ruiter, maar niet zonder denzelfden, door een enkelen handteugel geleid (als een gedresseerd rijkunstig paard) in travers te gaan; de geheele afrigting in deze les is alzoo slechts ten halve geweest, en zal ook moeilijk volkomen kunnen uitgevoerd worden. Gelukkigwijls behoeft nimmer een trekpaard gedurende eene wending in travers te gaan; het overtreden der voeten van het paard nadert altijd meer of minder de halve of geheele wending op de plaats, en is in 't algemeen van den eigenlijken travers als dag en nacht onderscheiden. — Waartoe dan den paarden lessen geleerd, die hen van hunne gezondheid kunnen berooven en die bij de eigenlijke dienst van het trekpaard nimmer in praktijk komen.

Hij die met rijpaarden gereden heeft, zal bevonden hebben dat deze paarden zich beter laten leiden en bestieren, dan de zoodanige die in 't geheel geene rijkunstige afrigting hebben genoten, tot welke opmerking echter de vaardigheid in het schouderpasseren of traverseren niet de minste aanleiding gaf, want van deze vaardigheid pleegt men doorgaans eerst iets te bemerken wanneer de paarden zich verzetteden; hoe fijner namelijk het paard bereden, hoe volmaakter het dus ook in de zijgangen afgerigt is, des te meer verzet het zich tegen het trekken. Het zet zich op de heupen, blijft in het trekken terug bij de andere paarden, valt ligt in den galop, of wanneer het den disselboom voelt, denkt het aan de hulp van het binnenbeen en dringt dan tegen den buitenstreng aan, het kruipt zij.

waarts, waarin het, uithoofde zijner verkregene vaardigheid in het traverseren, vrij lang kan volhouden en moeilijk weder op de regte lijn te brengen is. Dit alles bewijst, geloof ik genoeg, dat de rijkunstige oefeningen voor de afrigting van het trekpaard hare grenzen hebben, en dat het rijden in zijgangen geheel kan achterwege gelaten worden.

Aan diegenen die de afrigting van het trekpaard in schouderbinnenwaarts en travers voor noodig houden, opdat het paard eene volkomene gehoorzaamheid verkrijge aan de hulp der beenen van den ruiter, antwoorden wij met bescheidenheid, dat het paard niet in schouderbinnenwaarts kan bearbeid worden, dan nadat het reeds in eene zekere en wel niet geringe mate aan de werking der beenen heeft leeren gehoorzamen; een graad van gehoorzaamheid volkomen genoeg voor de trekdienst.

De hertog van *New-Castle*, een der beroemdste ruiters, kende geen schouder binnenwaarts, bearbeidde zijne paarden slechts op den cirkel en bragt hen daarbij door de hulp der beenen tot de volkomenste gehoorzaamheid. *De la Guerinière*, de uitvinder van de les schouder binnenwaarts, bragt deze les in verband tot veel hogere begrippen met betrekking tot de afrigting van het paard, dan het enkel gehoorzamen aan de hulp der beenen van den ruiter; en deze laatste kan voorwaar geen hinderlijker gezigt voor zich hebben, dan de les schouder binnenwaarts in een zijwaarts kruipen van het paard te zien ontaarden.

5. Het paard moet gewillig achteruitgaan. Zoodra de voorwagens van de affuiten afgenomen zijn, heeft er dikwijls eene achteruitschuiving van de wagens plaats; bijna telkens is dit het geval bij het weder aan de affuit brengen, daar de voorwagen zelden zoo staat dat hij niet iets vooruit- of teruggebragt moet worden, om de affuiten aan den haak of nagel te hangen. Trekpaarden die niet achteruitgaan, kunnen aanleiding tot het verlies van het stuk geven. De vijand noodzaakt den wagen ijlings weder met het geschut te vereenigen, en de wagen staat, uithoofde van de steeksch- of stijfhoofdigheid van het paard, als vastgenageld.

Nadat wij alzoo uiteengezet hebben, welk eene rijkunstige afrigting het artillerie-trekpaard behoort te hebben, zou nu eene speciale behandeling van de afrigting zelve moeten volgen; daar er echter werken genoeg bestaan die de aanwijzingen behelzen om het paard het benoedigde te leeren, zoo zullen wij slechts eenige algemeene aanduidingen geven, uit de ondervinding opgedaan. Is het paard nog niet aan het *opzadelen* gewoon, dan moet men het niet te vast aansingelen, en het allengs gewennen aan de noodige vastheid van den ondersingel. Eene onverwachte vaste zamenbinding van het lijf door den ondersingel bij het eerst gewennen aan het opzadelen, is

zeer gevoelig voor het paard, en dikwijls de aanleiding tot het zoo nadeelige opzetten of opblazen, waardoor het zich tegen deze onaangename drukking zoekt te verzetten, eene ondeugd waarin het paard steeds meer ervaren wordt, zoodat men later niet dan met moeite en tijdverlies den stoot door de gesp kan steken.

Evenals het van belang is zich te wachten van het paard bij het optoomen pijn in den mond te veroorzaken, even belangrijk is het ook, het hoofdstel met beleid en voorzigtig over de ooren van het paard te brengen; bij eene zekere gevoeligheid dezer deelen, kan eene ruwe behandeling het dier ligt koppig voor het optoomen maken. Bij het *opzitten* wachte men zich van het paard met de voetspits tegen den buik te kittelen; het slaan naar den beugel is dikwijls een gevolg daarvan. Vreesachtige of onstuimige paarden dwinge men, door een het paard zelf vermoeijend geduld, tot stilstand, herhalende men ieder tempo van opzitten zoo dikwijls tot het paard er bij stilstaat. Een werkelijk boosaardig paard, op 't welk men daardoor niets uitwerkt, is spoedig verbeterd, wanneer men het voor iedere tegenstreving eenige schreden laat teruggaan en dit zoo dikwijls herhaalt, tot het staat.

Met opzigt tot de *gangen* die men rijden moet, kan het volgende dienen:

Men ga steeds van het lichte tot het zware over, iets dat eigenlijk van zelf spreekt en toch niet altijd nagevolgd wordt, 't geen slechts zijn grond kan vinden in de onbekendheid met hetgeen werkelijk zwaar en ligt in de afrigting is. Het is om die reden noodig de geheele afrigting in verscheidene afdeelingen te verdeelen, bijv.:

Eerste afdeeling. Het paard wordt op de regte lijn met regte hoofdstelling in stap en draf gereden, uit den draf in den stap gebragt en uit dezen gepareerd. Toont het paard zich gewillig, dan gaat men over tot de

Tweede afdeeling. Men gaat uit den gewonen draf tot den sterken over, komt weder in den korten draf, waaruit men pareert.

Derde afdeeling. Het paard wordt in den stap, draf en sterken draf op de groote volte gereden.

Vierde afdeeling. Hetzelfde op de regte lijn; in den stap en korten draf eene kleine volte.

Vijfde afdeeling. Voortzetting der vierde afdeeling, waarbij het paard echter veel in de kleine volte gereden, dikwijls uit den korten draf gepareerd en in den draf toegereden wordt.

Zesde afdeeling. Herhaling der vierde of vijfde afdeeling en terugwaarts rigten.

Zevende afdeeling. Herhaling der zesde afdeeling, behalve de geheele wendingen op de plaats.

Achtste afdeeling. Oefening in den renloop.

Doorgaans rijdt men het paard zooveel op de eene als op

de andere hand, en ga hiervan slechts af, wanneer het paard op de eene hand ongeschikter dan op de andere is.

Het paard wordt tot op de achtste afdeeling met de trens opgetoomd; alsdan wordt de stang aangelegd, met welken teugel het eerst de zevende afdeeling herhaald wordt.

De trens is slechts bij den galop voor jonge, wellicht zwakke paarden gevaarlijk, dewijl het paard te weinig ondersteuning in den teugel vindt en van de achterhand te veel kan gevergd worden; daar gezegde gang nu geheel weggelaten wordt en eene behoorlijke bearbeiding op de trens, steeds het beste middel is tot het aannemen van de stang, zoo wordt er ook zoo-lang mogelijk op de trens gereden. Met opzigt tot de eerste afdeeling begaat de ruiter dikwijls daarin een misslag, dat hij het verlangde reeds dadelijk volmaakt wil uitgevoerd zien: het paard, meent hij, moet terstond met opgerigt hoofd in eenen vrijen stap, in een gesloten draf gaan, zich uit den stap terstond laten pareren; — dit wordt niet steeds terstond verkregen, maar kan eerst allengs volgen; het doel der eerste lessen is toch voornamelijk slechts om het paard aan den last van den ruiter te gewennen.

De stap volgt uit den draf; trippelt derhalve het paard in plaats van in den stap te gaan, dan is het een misslag dezen gang door het inhouden van het paard te willen dwingen; hoe volkomener het paard draaft, des te volmaakter en zuiverder wordt ook de stap.

Menig ruiter bearbeidt zijn paard eerst geheel uiteen door den sterken draf, en daarna door den korten draf ineen; zoodit al niet geheel onjuist is, bedenke men toch dat men niet altijd ruiters heeft, die het volledig uiteenbearbeide paard in dezelfde mate en binnen den bepaalden tijd weder ineen kunnen bearbeiten, waarom wij het beter vinden, dat de af-rigting in den sterken en korten draf gelijken tred houdt, zoodat het paard in beide gangen zooveel mogelijk gelijke verderingen maakt. Het paard gaat in den beginne ongaarne tot den sterken draf over, en verzet zich door eene soort van natuurlijken galop; uit dien hoofde bevestigt men eenigzins het paard in den korten draf alvorens men met den sterken draf begint, waarom ook met deze les eerst in de tweede afdeeling begonnen wordt.

Dat de derde afdeeling (de bearbeiding op den cirkel) de vierde moet voorafgaan, lijdt geen twijfel. De bearbeiding op den cirkel is van groot belang; men treft ruiters aan die hun paard enkel en alleen op den cirkel volkomen bearbeiten, en van hunne kweekelingen toch zeer gewillige en geoefende dieren maken. Men lette bijzonder op, dat de ruiter werkelijk eenen kring beschrijft, en niet eene lijn rijdt, uit regte lijnen en gedeelten van een hoog bestaande, waar van dikwijls de te sterke hoofdstelling binnenwaarts, het onhandig trekken aan den bin-

nenteugel de oorzaak is; het buitenbeen is dan nog niet volkomen opgewassen tegen de werking van den binnenteugel.

Gaat het paard gewillig tot de kleine volten over; stapt het vrij goed aan den teugel, met opgerigt hoofd, zonder op de vuist te leunen, in den cirkel rond, dan is het in het evenwigt gebragt.

Het achterwaarts rigten geschiedt eerst in de zesde afdeeling, wanneer namelijk het paard reeds min of meer in het evenwigt gebragt en gewoon is een zeker gedeelte van de zwaarte zijner voorhand op de achterhand te brengen, diensvolgens ook in het achterwaarts rigten geen allezins vreemde, min of meer pijnlijke les vindt, en dus gewillig tot dezelve zal overgaan.

Een paard dat zich tegen het achterwaarts treden verzet, 't zij uit eigendommelijke zwakte, of door dat met deze les te vroeg begonnen wordt, of ter zake van ruwe behandeling, is door geene menschelijke kracht meer terug te brengen, en zeer moeijelijk, wij zouden haast zeggen, nimmer volkomen te verbeteren. Zoodanig dier staat onbeweeglijk; het laat zich beenen en hoofd liever stuk slaan, dan één achterwaartschen stap te doen; het springt integendeel in een plotseligen sprong voorwaarts; wij raden daarom met deze les der achterwaartsche rigting niet te vroeg te beginnen. Dat de les in den renloop, ter verschooning van het paard, niet dikwijls achter elkander en niet over eene groote uitgestrektheid moet uitgevoerd worden, spreekt van zelf; men wil van de trekpaarden geen harddravers maken, maar het dier slechts gewennen gewillig tot dien gang over te gaan en uit denzelfden te laten pareren; het is beter dat men de vereischte volharding van het paard in dezen gang later in zijne trekdienst verkrijgt.

Is het paard zoover gekomen, dan is het voor de trekdienst geschikt, kunnende wij omtrent de af-rigting van het paard voor deze dienst, ook slechts algemeene aanduidingen geven.

Evenals bij het gewennen van het paard aan het aandoen van den toom, het opleggen van den zadel, enz., zoo is het ook hier noodzakelijk, om het tuig, 't zij het uit een lederen juk of houten haam bestaat, het paard voorzigtig aan te doen, vooral wordt dit vereischt bij het haam dat van onderen niet kan geopend worden en uit hoofde van de dikte van het hoofd des paards met het benedengedeelte naar boven, over het hoofd gebragt en vervolgens omgekeerd moet worden.

Het paard is met stang en trens getoomd, de laatste met gespleten teugel. De stangteugel dient voor het handpaard tot het opzetten of oprigten, de regter trensteugel tot het uitbinden.

Om het paard naar behooren op te rigten en uit te binden, moet men een duidelijk denkbeeld van het doel van beide teugels hebben. Het handpaard kan slechts aan een trensteugel: den linker of handteugel, geleid worden; zal deze teugel nu werken, dan moet hem de regter, evenals bij het rij-

den ondersteunen, ten minste het paard verhinderen eene houding van het hoofd aan te nemen, die de werking van den handteugel wegneemt. Dit heeft plaats wanneer de regter trens- of uitbindeugel te weinig vast staat, te slap nederhangt; het tegenovergestelde houdt het paard in het trekken terug, hindert het vrije voorwaarts treden, de vrije beweging. Om alzoo de juiste maat voor de lengte van den uitbindeugel te vinden, rigt men het hoofd van het paard in de hoogte en zooveel naar voren als het zijn hoofd doorgaans bij den sterken draf draagt; staat bij de stelling van het hoofd de uitbindeugel strak, dan is zijne lengte naar eisch. De opzetteugel van de stang dient om het paard gevoelig voor de bestiering van de trens te houden. Paarden die niet opgerigt zijn, verliezen weldra, gelijk men zegt, den mond, worden hard en ongevoelig, inzonderheid daar de uitbindeugel nog even toegeeft. Daar het paard nu echter toch op de trensteugel bestuurd wordt, moet het gevoel van dezen teugel het overwigt hebben, waaruit alzoo volgt, dat de opzetteugel steeds iets lossere moet staan dan de uitbindeugel.

't Zij ons vergund hier ter plaatse eene kleine opmerking te maken met opzigt tot de plaats waar de uitbindeugel bevestigd is. Twee punten komen daarbij bijzonder in overweging: vooreerst mag die plaats niet te ver achterwaarts zijn, anders wordt de teugel te lang en doet mindere werking; ten anderen moet de plaats eene vaste ligging hebben, namelijk niet teruggaan, dewijl daardoor de vereischte maat van den uitbindeugel veranderd wordt; het is derhalve beter den teugel aan het haam dan aan den handzadel, het pak- of handkussen te bevestigen, want al gaat het haam een weinig in de hoogte, zulks heeft toch niet zoodanigen invloed op de verandering van stand, enz. des uitbindeugels, dan wanneer de andere genoemde deelen voor- of achteruitgaan, 't geen wij ter loops aanmerken dat bijna altijd eenigzins meer of minder het geval is.

Het aanspannen moet steeds met gelijke strengen geschieden; slechts dan is men verzekerd, dat de beide schouders gelijk belast en niet ligt gekwetst zullen worden; zij die beweren dat de binnenstreng korter dan de buitenstreng moet gespannen zijn, hebben hunne ondervinding op eene gebrekkige bestiering van het paard doen steunen; wordt namelijk het handpaard bij het trekken met het hoofd, op eene verkeerde wijs, sterk binnenwaarts naar het zadelpaard gesteld, dan komt gewis de regter schouder vooruit, de linker streng, schoon even lang als de regter, wordt slap; laat men zich hierdoor verleiden om den binnenstreng te verkorten, zoo heeft het paard bij alle inspanning, wanneer het 't hoofd regtuit houdt, eene veel sterkere drukking op den linker schouder dan op den regter, waardoor de eerstgenoemde schouder zeer ligt kan gekwetst worden.

Te korte halskoppels, disselboomriemen of tegenhouders be- naauwen de paarden in 't algemeen te veel aan den disselboom; te lange tegenhouders werken te laat op iedere wending en beantwoorden, naar de verschillende lengten, aan hun doel meer of min in het geheel niet. Het paard moet in deze tegenhouders, wanneer het strak in de strengen staat, een' kleinen stap terug kunnen maken, zonder het achtergedeelte van den disselboom aan te raken.

Met opzigt tot de geoefendheid in het rijden van het trekpaard, is het weder noodzakelijk, dat men wel wete, wat het paard eigenlijk leeren of waaraan het gewoon moet worden.

A) Het paard moet hoofdzakelijk zijne geheele kracht gebruiken om de grootste inspanning bij het trekken te doen.

B) Het paard moet gewoon zijn aan den disselboom, alsmede aan het tuig, bepaaldelijk aan de strengen bij de wendingen, niet onrustig worden, noch achteruitslaan, wanneer deze hen raken.

C) Het paard moet, hetgeen hij in de rijkunstige afrigting geleerd heeft, in het trekken toepassen, en bijzonder aan eenen volhardenden draf gewoon raken.

Omtrent het eerste punt A, valt in 't algemeen het volgende op te merken:

Is het mogelijk de gezamenlijke trekpaarden waarmede men moet rijden, aan den disselboom te spannen, zoo is zulks het voordeeligste; een paard dat aan den disselboom trekt, trekt ook regt vooruit, maar niet altijd heeft het omgekeerde plaats. Is men wegens gebrek aan voertuigen genoodzaakt met meer dan twee paarden in een gespan te rijden, zoo moet vier paarden het grootste getal zijn: twee aan den disselboom en twee voor den disselboom gespannen; een trein van zes paarden is voor het doel bij A gesteld, te ingewikkeld, valt moeilijk na te gaan en te verbeteren.

De disselboom met beweegbaar trekhout, verdient bij deze eerstvermelde wijze van rijden, de voorkeur boven het vaststaande trekhout. Met den beweegbaren werkt het eene paard met opzigt tot den trein, steeds op het andere, zoodat het gansch onmogelijk wordt, dat een paard gedurende den togt niet zou trekken.

De voort te trekken last moet men slechts licht maken en denzelfden achtereenvolgend vermeerderen, naarmate de paarden in trekkracht toenemen. Om zich bij dezen arbeid van het paard voor overdrijving te wachten, dat eveneens een bederf voor de paarden is, moet voor ieder paard het maximum van den last de helft meer zijn dan het gewigt, hetwelk het paard bij het werkelijk gebruik vereenigd met het voorschriftmatig getal paarden, trekken moet; is derhalve voor ieder paard, bij eene volledige uitrusting van het geschut, op vijf centenaars gerekend, dan zullen zeven en een half centenaars het maximum van den last zijn.

In den beginne kieze men zooveel mogelijk eenen vasten grond, om de paarden het begin der afrigting zoo ligt en aangenaam mogelijk te maken; daarna eenen weekeren bodem, waar de raders allengs diepere sporen maken; ten laatste rijde men hoogten op en af. Daar het hier slechts te doen is om de trekkracht der paarden te oefenen, zoo wordt slechts tot afwisseling en op een vasten grond in den korten draf gereden; het meest maakt men echter gebruik van den stap, vooral en steeds dan, wanneer er, ter zake van den grond, eene bijzondere trekkracht vereischt wordt.

Het is moeilijker het voertuig in beweging te brengen, dan het daarin te houden; uit dien hoofde is het een misslag, wanneer men in den beginne dikwijls ophoudt en weder laat voorttrekken; dit gewillig op nieuw voorttrekken, is eerst een gevolg van de gewilligheid om het voertuig in den gang te houden en niet stil te laten staan.

Het rijden der paarden geschiedt van den zadel en niet met de kruislijn. Alhoewel dit laatste geschikter voor deze les is, dan het rijden van den zadel, daar het meer gelijkmatigheid in de aanwending der hulpen, alsook in de verdeeling van den last en de daaruitvolgende dienstvervulling geeft, zoo is het toch beter de paarden reeds terstond aan de wijze van rijden te gewennen, welke later met hen gevolgd wordt.

Eindelijk zij het ons vergund eenige algemeene opmerkingen te maken nopens de *de hulpen by het ryden zelve*. De berijder is voorzien van zweep en sporen. Eene sterke rijzweep verdient boven alle andere werktuiglijke hulpmiddelen de voorkeur. De zweep van den berijder die twee paarden van den zadel bestiert, moet nadrukkelijk werken, zonder te klappen, waardoor zij noodeloos of nadeelig de andere paarden verschrikt; hiertoe is de rijzweep het best geschikt; de echte russische *kantschuh* is ook zeer doelmatig, maar, als buitenlandsch voorwerp, moeilijk en zelden echt te bekomen; de nagemaakte zijn meestal niet anders dan klappende zweepen, met korte steelen.

Een te lange handteugel werkt niet, die te kort is doet het paard van het trekken terugblijven; eene algemeene maat van dezen teugel blijkt uit de lengte van het gebit tot aan het bovengedeelte van het haam; plaatst men alzoo de regter vuist iets achter of voor de punt of knop van het haam, al naardat deze met het bovengedeelte meer nabij de schoft of nabij den nek ligt, dan blijkt daaruit in het algemeen de gepaste lengte van den handteugel.

Bij het voortdrijven van een of twee paarden, geve men, om de beweging te beginnen of te onderhouden, steeds op het volgende acht:

Een paard dat zich in het algemeen, of sterker in het tuig moet zetten, moet niet met rukken of schokken, maar zacht,

allengs met sterkere werking in hetzelfde worden gebragt. Iedere schok die het paard bij het trekken in het haam bekomt, geeft aanleiding dat het terstond na den schok ophoudt met trekken. Niets is alzoo natuurlijker, dan een afwisselend bijbrengen van het hand- en zadelpaard, daar het een welligt juist in het tuig dringt, wanneer het ander afaat; het gewone gevolg is dan, dat het voertuig stilstaat, vooral voertuigen met vaststaand trekhout; voorts een gedurig ophouden in het trekken gedurende de beweging. De hulpen tot het voortdrijven moeten derhalve van dien aard zijn, dat het paard, zonder zich zeer te doen, zich van lieverlede al sterker in het tuig begeeft, en deze inspanning eenen geruimen tijd kan volhouden. Hieruit volgt alzoo van zelfs, dat alle bestraffende hulpen door sporen of zweep, om het paard in beweging te brengen en zich in het tuig te doen zetten, moeten afgekeurd worden; geen paard gaat op den prikkel der sporen of op den slag der zweep (eene aanraking met de zweep om te doen aantrekken doet niets af, of is nadeelig wanneer het meer dan eene aanraking is) bedaard en kalm voort; zelfs het meest vermoeide paard maakt een sprong en ontvangt daarvoor een schok in het tuig.

De hulpen van sporen en zweep komen eerst dan te pas, wanneer het paard zich reeds in het tuig gelegd heeft en daarin blijft, ten einde de krachtinspanning tot de uiterste grens te brengen; zij kunnen dan zelfs tot een bestraffend gebruik dienen.

De berijder drijft het zadelpaard door eene bepaalde drukking van de beide beenen in het tuig; voor het handpaard is het bestieren aan den handteugel, onder alle omstandigheden, volkomen voldoende; tot deze bestiering of voorwaartsbrenging behoort gewis eene zekere gewoonte en eene daaruit volgende gehoorzaamheid van het paard, maar het is toch hoofdzakelijk het doel van het rijden, om het paard aan de hulpen van het rijden te gewennen, waaromtrent wij nog opmerken moeten, dat het paard zeer gemakkelijk en gewillig eenen bekwamen geleider volgt. Dit nu geschiedt volgenderwijs: De regter vuist wordt boogsgewijs een weinig in de hoogte naar den hals van het zadelpaard, ongeveer ruim een voet voor de linker vuist gebragt; door het zijwaarts brengen van de vuist, wordt het hoofd binnenwaarts, de regter schouder voorgebragt; door het voorwaarts brengen van de vuist volgt de linker schouder, en het paard treedt aan. Om het paard aan deze bestiering te gewennen, kan de berijder in den beginne de regter vuist tot aan het regter oor van zijn zadelpaard brengen, eene bestiering die steeds de bestraffende hulp moet voorafgaan.

Het vereischte B volgt uit A van zelf, daar men bij de oefening A moeilijk overal zonder wendingen zal voortgekomen zijn; is

men derhalve genoodzaakt geweest vier paarden in een gespan te rijden, dan verzuime men niet de voorpaarden afwisselend aan den disselboom te spannen, en omgekeerd. — Volgens het vereischte in C, moet het in trein gespannen paard eenen goeden stap, eenen korten, als ook een' bijzonder sterken draf gaan, het geschut in den renloop voortbrengen, en zich uit dezen gang laten pareren, wenden, en tevens naar de grootte der wending meer of minder trekken.

Alsnu is men op eene hoogte gekomen om de gezamenlijke voor een gespan bestemde paarden, naar het bestaande voorschrift in te spannen, en hen in de vereischte gangen te oefenen en te doen rijden, waarbij men weldoet de geheele oefening in drie hoofdlessen te verdeelen:

1) Eene hoofdbedoeling is, dat men de trekkracht der paarden oefent. Hetgeen omtrent dit punt ten aanzien van twee paarden gezegd is, kan in het algemeen op het gansche gespan worden toegepast, met dit onderscheid, dat alhoewel men de paarden slechts allengs aan den eigenlijken voor het geheele gespan bestemden last gewendt, deze last toch niet meer mag stijgen, daar de belasting van het voertuig anders te zwaar kan worden.

2) Men tracht de paarden de noodige geoefendheid voor de vereischte wendingen te geven. Ook ten deze is het noodzakelijk dezelve allengs bij opklimming den voorgeschreven last te geven; paarden die een onbeladen stuk geschut in den cirkel rondrijden, laten het welligt geladen staan, omdat de last bij de wendingen een oogenblik niet over alle paarden gelijkmatig verdeeld is. Men make derhalve zooveel mogelijk eenvoudige en slechts zulke wendingen, die in de praktijk werkelijk voorkomen; al het kunstmatige kost tijdverlies, en werkt niets uit, dan dat het welligt het paard bederft; voert men deze les op het vierkant uit, dan gaat deze oefening in den stap en draf van zelf. Men kan deze geheele les, bij opklimming voortgaande, ten laatste besluiten met eene oefening in den renloop, uit welken gang gepareerd wordt.

Het moet hier opgemerkt worden, dat het tot verschooning der paarden, niet noodig is hen dikwijls in den renloop te oefenen, aangezien de tot op die hoogte afgerigte en trekvaardig gemaakte paarden, in dezen gang wel zullen uitvoeren hetgeen van hen gevorderd wordt. Met opzigt tot de grootte van de ruimte, welke men in den renloop aflegt, bedenke men, dat de renloop van de artillerie een geheel ander doel heeft dan die van de kavallerie; dit wapen wil door den renloop den grootstmogelijken schok toebrengen, waartoe eene ruimte van 80 tot 100 schreden voldoende is; de artillerie zoekt door dien gang geen schok toe te brengen, maar eene zekere ruimte zoo snel mogelijk af te leggen; de eigenaardigheid van het wapen vereischt alzoo doorgaans eene grootere ruimte dan 80 tot 100 schreden.

3) Men trachte de paarden, vooral in den draf, de noodige volharding te geven. De sterke draf is geen marschdraf, maar een gevechtsdraf, waarin men aanvalt en zich op middelbare afstanden beweegt; de bijzondere afrigting met opzigt tot de duurzaamheid of volharding, kan derhalve slechts op den gewonen marschdraf betrekking hebben. Artillerie-trekpaarden die na drie kwartier uurs op middelmatig terrein en in den gewonen draf buiten adem komen, en voor het oogenblik tot niets meer in staat zijn, belemmeren den kommanderenden generaal eens korps, bij de tegenwoordige wijze van veldslagen te leveren, grootelijks in zijne operatiën.

Dat men bij deze oefening van het kleine tot het groote moet overgaan, spreekt van zelf; ook is het beter deze oefening niet door het rijden op het vierkant te doen; de arbeid en inspanning der paarden wordt door de vele wendingen te ongelijk verdeeld.

FRAGMENT

UIT EENIGE GEHOUDENE AANTEEKENINGEN DOOR DEN
KAPITEIN DER GENIE 2de KLASSE, D. L. R. . . ,
TOENMAALS IN FRANSCHE DIENST, GEDU-
RENDE DEN VELDTOGT VAN 1815—1814.

Het dagboek eens krijgsmans, thans een 40 dienstjaren en 18 aan bijgewoonde veldtogten tellende, moet voorzeker belangwekkende bijzonderheden behelzen, te meer, wanneer de daarin voorkomende daadzaken en ondervindingen, nauwkeurig, hoezeer dan ook vlugtig, gelijk hier, als onder veldgeschrei en in kruiddamp geschreven, zijn opgeteekend.

Deze, ter inzage aangeboden schetsen doorbladerende, was het moeilijk, eene bepaalde keuze uit zoovele lezenswaardige aantekeningen te doen. Behalve de gebeurtenissen, gedurende de bijgewoonde veldtogten van 1800—1806, werd de aandacht geboeid bij de belegering van Hamelen, bij de bestorming van Neuburg, en bij andere voorvallen, gedurende de jaren 1806—1808. — Onwillekeurig bepalen wij ons echter tot eenige annotatiën rakende 1815 en 1814.

Men denke niet, dat de reeds algemeen gekende groote gebeurtenissen en veldslagen, gedurende dit merkwaardige tijdsgewricht, in deze aantekeningen op het voetspoor gevolgd worden: — deze weg over lijken en vertrapte velden is reeds door de eerste talenten, met de pen, met het penseel, met het vermogen der welsprekendheid, ja zelfs met de hoogere kleuren der dichtkunst afgeschetst: Neen — wij roeren minder verhevene en evenwel wetenswaardige onderwerpen aan, wanneer wij hier, onder dagelijksche bijzonderheden en lotwisselingen, slechts eenige rokende steden bezoeken. Maar

ook daar, zoowel binnen als buiten de muren, treft men voorbeelden aan van karakterwaarde en beproefde trouw aan zijn vaandel, welke ijzere krijgsplicht door eigendunkelijke partijmeening niet zelden op de verachtelijkste wijze, in het genoemde tijdsgewricht, even als in 1850—1851, is geschonden geworden.

Daarenboven achten wij deze schets lezenswaardig, wijl dezelve omstandigheden bevat, die den geest aan het afwisselende of ingewikkelde leert gewennen, als ook om bij onverwachte voorvallen, bezonnen en vrij in zijne handelingen te zijn.

De eenmaal in het jeugdige hart opgewekte krijgshaftige geest en de bijgewoonde veldtogten sedert het begin dezer eeuw, onder de veldheeren *Augereau*, *Marmont*, *Dumonceau* en den hertog *van Istrië*, deden, bij de groote krijgswegingen en onafzienbare oorlogsontwerpen, wederom van roem en geluk droomen. — Op een vergeten plekje, aan mijne wapenbroeders denkende, thans nevens hem strijdende, voor wien tot dus ver oorlogvoeren en zegepralen hetzelfde was, herleefde in mij de begeerte, om nogmaals op het oorlogstooneel te verschijnen.

Ik uitte alzoo het verlangen, om het groote strijdperk te naderen, en den 12den Januarij 1815, ontving ik in de Willemstad eene dienstorder van Zijne Excellentie den Minister van Oorlog, gedagteekend van den 6den dier maand, om, onverwijd en per post naar Berlijn te vertrekken, ten einde bij het groote leger te dienen, en daartoe bij Zijne Excellentie den luitenant-generaal *Haxo*, kommandant en chef der genie bij het groote leger, nieuwe bevelen te ontvangen. Twee uren na den ontvangst dezer geëerde bevelen, zeide ik vaarwel aan Willemstads wallen; reeds den 17den daaraanvolgende, reed ik, in den vroegen morgen, de poorten van Berlijn binnen.

Nadat ik te Berlijn bij genoemden generaal, en ook bij den luitenant-generaal *Rogniat* (een der kommandanten van de genie bij het groote leger) mijne opwachting gemaakt en de bevelen tot een voorloopig verblijf te Berlijn ontvangen had, bezocht ik de andere officieren van het korps, en vond daár nog den kolonel *Mutel* en den chef de bataillon (majoor) *Trousard*. De te Berlijn vernomen rampspoeden van het groote leger, maakten het bezwaarlijk hetzelfde te naderen, en deden den chef der genie besluiten, zijne nog beschikbare officieren, zooveel mogelijk in de sterke plaatsen te zenden. — Na alzoo in Berlijn eenige dagen aan min belangrijk bureauwerk besteed te hebben, ontving ik den 26sten Januarij eene order van Z. Exc. den luitenant-generaal *Rogniat*, om naar de vesting Spandau te vertrekken, en mij daár onder de bevelen van den kolonel der genie *Blein* te stellen. — De generaal *Barthelemy* was

gouverneur der vesting. Weldra ontving genoemde kolonel eene andere bestemming en werd aan den chef de bataillon *Beaulieu* het beleid over de dienst der genie opgedragen. Deze laatste was een Elzasser, sprekende zeer goed het Hoogduitsch. Men beweerde dat zeker hoofd-officier der bezetting de oogappel eener aanzienlijke en indrukwekkende schoone uit Spandau was; ook vertelde men dat deze *cara mia*, bij den aanvang der wapening, ijlings naar Berlijn vertrokken was, en hoezeer men wel wist, dat zij niet minder door geestdrift voor haren geboorte grond bezielde was, dan door schoonheid schitterde, wakte evenwel dat gedurig heen en weder reizen, bij de minbetooverden eenig nadenken.

Gedurende de van nu af aan voortgezette maatregelen van verdediging, hadden er allerszijds groote bewegingen plaats; de vreemdklinkendste geruchten verspreidden zich afwisselend, en het opdagende onweder had geheel Duitschland met hoop en spanning vervuld. Alle bezettingen en vertakkingen, tot het groote leger behoorende, gevoelden nu meer en meer den eenzelvigen staat waarin men zich bevond, en ook op de gezigten der bevolkingen las men duidelijk de ongeduldige verwachting van de roepstem des vaderlands. In de maatregelen der departementen van het keizerrijk ontwaarde men eene overijling en kruising van bevelen met die welke van het leger uitgingen, en zoo ontving ik ook eerst den 9den Februarij te Spandau, eene ministeriële order van den 10den Januarij 1815, om mij naar Maagdeburg, in plaats van naar Berlijn, te begeven; doch de zich verwickelende krijgsgeschiedenissen hadden dit onmogelijk gemaakt; en, terwijl daarvan verslag werd gedaan, beval mij de gouverneur, met de begonnen verdedigingsmaatregelen te Spandau te blijven voortgaan.

Nadat de Franschen het Pruissische gebied grootendeels verlaten hadden, uitgezonderd eenige sterke plaatsen (1), waarin zij, in afwachting der krijgsgeschiedenissen op het groote tooneel, vasten voet hielden en op diversie werkten, sloot de koning van Pruisen, den 28sten Februarij 1815, dat groot verbond met Rusland tegen Frankrijk, hetwelk weldra het meest beslissend op den val van *Napoleon* werkte.

Den verdedigingswerken werden, naar evenredigheid der beschikbare middelen, meer krachts bijgezet. Daar men Spandau als stad en vesting, in het algemeen, van veel belang beschouwde, zoowel wegens hare ligging in de middelmark Brandenburg, als wegens het beheerschen der scheepvaart op de Havel en Spree, en de nabijheid van de twee residentie-plaatsen, zoo trachtte men nog in tijds eenen goeden voorraad levensmiddelen binnen de muren te brengen. Spandau telde ruim 6000 inwoners.

(1) Onder anderen de drie aan den Oder gelegene vestingen *Stettin*, *Kustrin* en *Glogau*, waardoor de Pruissische Staat bij voortdurend leed.

met 5 voorsteden, 4 poorten, 4 kerken; 1 tucht- en verbeterhuis en 1 hospitaal. De citadel, door den keurvorst *Joachim II* aangelegd, was vroeger voor staatsgevangenen bestemd. De industrie bepaalde er zich voornamelijk tot geweerfabrieken, weverijen, branderijen, enz.

Den 2den Maart had reeds de ontruiming van Berlijn plaats, en denzelfden dag kwam Z. Exc. de luitenant-generaal, Baron *de Rigny*, om het opperbevel van den generaal *Barthelemy* over te nemen.

De bezetting, langzamerhand aangegroeid, telde ruim 2000 man, zijnde uit débris van het 5de legerkorps, uit eene Poolse divisie, 2 kompagnien artillerie en 1 kompagnie mineurs en sappeurs (van het 1ste en 5de bataillon) zamengetrokken, welke laatste onder den kapitein *Provence* stond.

De bewapening bestond uit de navolgende vuurmonden, waarvan wij de plaatsing niet opgeven, omdat daarin, naar den loop der omstandigheden, verandering plaats had: 2 kanons van 24 $\mathcal{L}$, 52 van 12 $\mathcal{L}$, 22 van 6 $\mathcal{L}$, 16 van 5 $\mathcal{L}$, 16 van 1 $\frac{1}{2}$ $\mathcal{L}$ en 9 van 1 $\mathcal{L}$; 15 mortieren en 6 houwitsers; te zamen 118 vuurmonden. Vele derzelve waren in slechten staat, en die van zeer klein kaliber uit de tuighuizen als uit het stof opgezameld. In eenige voorwerken, dienende tot insluiting van het *Stresow*, tusschen de Boven-Spree en de Beneden-Havel, had men, wegens gebrek aan geschut, geschilderde boomstammen in de embrasuren gelegd.

Terwijl de overblijfselen van het groote leger in allerzijds verspreide kolonnes afkwamen, en de sombere geruchten maar al te zeer bevestigden, had op den 17den Maart de te wapenroeping der Pruisen in massa plaats; bij het geschal dezer krijgstrompet, greep jong en oud naar geweer en zwaard, terwijl de Russische krijgsbenden hunnen meer door de natuur, dan door de wapenen vernielden vijand vervolgden.

Nadat de Pruisen den 27sten Maart met de Russen over de Elbe in Saksen waren getrokken en Dresden bezet hadden, werd ook den 31sten Maart de thans reeds door de Pruisen ingeslotene vesting Spandau, opgeëischt; doch, gelijk men uit de reeds aangewende verdedigingsmiddelen bevroeden kan, een afwijzend antwoord gegeven.

In het bezit van Saksen zijnde, is de linie der Elbe voorzeker gewichtig, dewijl zij door den Oder ondersteund wordt. *Napoleon* was op dit tijdstip met een nieuw leger te velde gerukt; hij stond wederom daar als een uit zijn nachtleger verjaagde gekwetste leeuw, wien men niet zonder siddering nadert: Er begon een nieuwe strijd voor Duitschlands bevrijding. — Voor weinige dagen waanden wij ons op eigen of bevrienden (1) bodem;

(1) Nogtans hadden verscheidene Duitsche vorsten bij den aanvang van dezen oorlog, reeds deze verzen van *Racine* op *Napoleon* toegepast:

De quel front ose-t-il prendre sous son appui,
Des peuples, qui n'ont d'autre ennemi qui lui!

thans waren onze schreden op denzelfden onzeker en gevaarlijk. Plotselijk heer en meester van vreemde landen, hebben wij dikwijls alles en nog meermalen niets; tevens een bewijs, hoe gevaarlijk het is, oude en wettige orde te schokken.

Den 4den April werd ik gelast, in den vroegen morgen de huizen vóór de Potsdammer-poort af te breken, alsook van de paalbrug, voorwaarts van het bruggenhoofd, één juk van de ribben en dekplanken te ontdoen, hetwelk, naar zeggen, geheel voldoende was, daar de vijand dezerzijds het minst te wachten was. Met eerstgenoemden arbeid werd dapper aangevangen, en, door middel van het groot aantal handen, was het terrein vóór genoemde poort alras schoon. Terwijl wij dezen arbeid bestierden, en de troepen der genie van hunne vernielingsvaardigheid doorslaande bewijzen gaven, schertsten wij over zekere, reeds meergenoemde bloude; doch mijn kameraad, de luitenant der genie *Boitard*, zeide mij, met zekere beklemdheid: « Pourtant, mon coeur est assiégé de quel-
« que présage; je ne crois pas que ce ravage nous soit utile;
« je pense que nous donnerons dans le pot noir, en payant
« pour prix de notre zèle tous ces pots cassés: c'est moins
« votre F...., capitaine d'artillerie, qui nous a lâché, dont
« je crains une maligne perspicacité, que la ruse de cette belle,
« que nous devons scruter dans ce moment. Encore hier soir
« elle doit être descendue de la voiture avec un cavalier au
« pont que nous allons démolir; mais jettant ses regards sur
« l'état de défense, elle a feint ne pas oser gagner la ville,
« préférant de rébrousser chemin.» Het eerste gedeelte van dit gesprek deed verontwaardiging opwellen; terwijl het tweede ons nog tot meer waakzaamheid aanspoorde, ten einde elk broeinest te verstoren, waarvan wij de eerste sporen mogten ontdekken. Inmiddels deed ik met de brug aanvangen: de jukken schenen mij al dadelijk toe, niet van groote spanning te zijn. Een juk bij het buitenste landhoofd ontbloot hebbende, liet ik nog het tweede daaraanluitende wegnemen, en toen ik met een derde deed aanvangen, waarvan echter alleen het bovendek werd afgenomen, zeide mijn vriend *Boitard*: « Diable, ca-
« pitaine, comme vous y allez: on pensait qu'une travée serait
« tout ce qu'il fallait.» Daar nu het bevel tot het gedeeltelijk afbreken van eenige bruggen gegeven was, met het oogmerk, om dezelve bij verrassing of storm niet spoedig te kunnen overtrekken, en er ook niet streng bepaald was hoeveel opening te maken, nam ik het, zekerheidshalve, maar wat zeer ruim, mijn wapenkeraad herinnerende aan zijn gezegde: « et le pot noir.»

Gedurende deze vernieling vernamen wij, dat de gisting onder de inwoners hevig was toegenomen, terwijl men niets dan van troepen-verzamelingen in de omstreken, voornamelijk te Charlottenburg, Pichelsdorff, Staacken en Ruhleben hoorde

spreken. De dichtbebouwde voorsteden verschaften den belegeraar dekking, en tot een vrijer gezigt moesten dezelve geheel, of althans gedeeltelijk, opgeruimd worden. De gouverneur wilde dezen hartverscheurenden, maar niet te min onvermijdelijken maatregel nu maar met klem doorzetten, vreesende des nachts overvallen te worden. Nog denzelfden avond ontving ik dan ook het bevel om dadelijk de voorstad van Oranjenburg in brand te doen steken, alsmede eenige nog staan gebleven huizen vóór de Potsdammer poort; insgelijks de Forsterei (houtvesterswoning) en de groote pachthoef of Meijerij, op den regter oever der Havel bovenwaarts; te zamen ongeveer 120 huizen. Het verschrikkelijke bevel werd nu even snel als letterlijk ten uitvoer gelegd. Wie weet, dacht ik bij mij-zelfen, waar die zee van vuur ons brengen zal. Naauwelijks hadden de onder mijne bevelen gestelde troepen, door sterke detachementen gedekt, eenige vonken ontstoken, of de vlam breidde zich vreeslijk uit, en deze gruwelijke nacht leverde een ijzingwekkend tafereel op. Eene onwillekeurige rilling greep ieder aan, niettegenstaande men ons die *höllische Bande* noemde, want het baarde huivering, hoe de vlugtende bewoners, door de vlammen vervolgd, en de wolken van rook en vuur zich daar zamenpakten. Het was geheel onnoodig de geschutkrachten tot dit werk der verwoesting te bezigen.

In den morgen van den 5den April, deed ik eenige ons niet benodigde bruggen op den weg naar Berlijn afbreken, of verbranden, naar tijd en gelegenheid.

Gedurende den nacht van 5—6 April en ook den volgenden dag, deed ik de nog staande masures van de, op den 4den dezer, gedeeltelijk neêrgevelde, gedeeltelijk verbrande huizen, schuren, gelijk ook de heiningen, tuinmuren, heggen, boomen, enz., in zooverre wegruimen, als dezelve het gezigt belemmerden of de dekking konden begunstigen. Behalve eenige, aan de algemeene verwoesting ontkomen tuinmuren buiten de Potsdammer poort, waren aldaar nog ettelijke meer verwijderde schuren en een niet onaanzienlijk huis, *Henkeramt* genaamd, blijven staan, waarvan de zeer bezorgde en deftige eigenaar, zich *chirurgus* noemende, het behoud smeekte, doch eenige gereede medehelpers uit de heffe des volks, hadden vóór onze aankomst op de plaats, reeds over het verzoek van den heer *Buttel* of *Henker*, door eene hel opgaande vlam beschikt.

Door een toenemend getal zieken was de reeds kleine bezetting nog verzwakt. Tot den 10den dezer maand had men nog maar eenige kleine schermutselingen bij de voorposten gehad, doch van nu af aan begon alles een meer dreigender en regelmatigiger aanval te kenmerken. Dit, gevoegd bij eene gedwongen magtsversnippering, ten gevolge der veelvuldig te bezetten posten [in de onvoltooide verdedigingswerken aan de

stadszijde, voornamelijk bij het *Kietzer front*, deed den gouverneur bij tijds op middelen uitzien, om onder voordeelige voorwaarden, de stad te ontruimen, en zich geheel tot de citadel en eenige buitenwerken te bepalen.

Den 16den April kwam de plaats-kommandant, de heer majoor *Villeroche*, die naar Maagdeburg bij *Eugène* (onderkoning van Italië) gezonden was, om de ratificatie op een vergelijk aangaande de ontruiming der stad te erlangen, onverrigterzake terug, als hebbende laatstgenoemde plaats, de sleutel der residentie, niet meer kunnen bereiken. De gezegde conventie alzoo, zonder hoogere goedkeuring niet aangenomen kunnende worden, nam het bombardement den 17den April een aanvang. Behalve de nog aanrukkende artillerie hadden de aanvallers, alsnu reeds 3 batterijen op de hoogte vóór de poort van Oranjenburg opgeworpen en 2 op den linker oever van de Spree, naar den kant van Heyder en Ruhleben: de eerste waren met 4 mortieren van 12 $\mathcal{E}$, 5 houwiters van 6 d^m , en een kanon van 12 $\mathcal{E}$, en de laatste met 4 stukken van 12 $\mathcal{E}$ en 2 houwiters van 6 d^m , gewapend. Eene groote Fransche vlag werd op den toren van St.-Julien geheschen; maar het rigtpunt eener welbediende artillerie wordende, was zij weldra in flarden geschoten en vernield.

De gouverneur had eenige dagen te voren eenen weinig gekenden, engen kelder of kazemat, in de diepte van het bastion n°. 2, naar de linker flank, heimelijk doen openen, daarin zijne bijzondere eigendommen geborgen, en daarna alles zorgvuldig wederom toegemetseld en gedigt. Eerst later is ons deze bijzonderheid, waaraan de geheele bezetting vreemd was, medegedeeld, en voor zoover ik heb kunnen nagaan is dezelve tijdens de ontruiming der citadel niet wederom geopend, tenzij dezelve, bij den hierna te melden rampspoed, vernield of ingedrukt mogt zijn geworden.

Het bombardement had nog niet opgehouden in hevigheid voort te gaan. Den 18den der morgens ten elf ure, troffen op nieuw eenige bommen en granaten het geblindeerde magazijn van levensmiddelen binnen de citadel, waardoor hetzelfde op verscheidene plaatsen in fellen brand geraakte. De gewelfde corridor dezes magazijns, bestond in een plafond van nagenoeg aanéensluitende, behakte dennen boomen van 0,27 el vierkant geblindeerd, door planken overdekt, waarover fascinen en ongeveer 80 d^m grond. Behalve de zwakke schoring waren eenige met brandstoffen gevulde bommen, in eenige reeds meermalen getroffen gedeelten doorgedrongen; terwijl men door den haast en het voortgaande vuur op de enge oppervlakte, de telkens voorvallende beschadigingen niet behoorlijk konde herstellen. Te vergeefs poogden wij de beheerschende vijandelijke batterijen in hare welgekozene stellingen, tot zwijgen te brengen.

De brand verspreidde zich met hevigheid naar de keel van bastion n°. 2, genaamd *de Koningin*; de wind versnelde denzelfden dermate, dat er aan geene genaking, veel minder aan eene ontruiming te denken was van het buskruid-magazijn onder de regter flank van voornoemd bastion, waarin meer dan 4000 ponden buskruid waren, behalve de in de toegangs-gallerij aansluitende voorraad granaten en scherpe patronen. Laatstgenoemde gewelfde galerij had de strekking der kapitale van het bastion, waaruit men, door middel eens zijtaks, naar het buskruid-magazijn eenen toegang bekwaam. De hoofdingang onder het reeds in brand staande eerstgenoemde magazijn uitkomende, was de ramp eener aanvuring der scherpe patronen, daardoor hoogstdreigende. Daarenboven vertoonde de *geheel afgeslotene*, enge bastion-keel één brand, waardoor 10 zich in het bastion bevindende artilleristen en eenige manschappen der bezetting, aldáár verrast zijnde, of trouw hunnen post bewaard hebbende, letterlijk van het overige der citadel afgesneden waren. Eene afgraving der diep liggende galerij was onuitvoerbaar wegens gemis aan handen en gereedschappen, maar nog meer ten gevolge der zich derwaarts over het geheele bastion uitbreidende vlammen, waardoor aan meergenoemde, geheel naar de spits van het bastion gedrongen manschappen, niets meer overbleef dan van den 55 voets hoogen walmuur, in de diepe gracht te springen, wilden zij de verzengende hitte en de zichtbaar naderende ramp aan het kruidmagazijn ontkomen. De uit de stad binnen het kasteel gebrachte brandspuiten waren door het bombarderen beschadigd.

Nog trachtte de ondernemende luitenant *Boitard* dezen ongelukkigen een reep toe te werpen, om zich daarmede van den hoogen wal af te laten, toen eensklaps, op den middag, de brand aan de granaten in de galerij kwam, en na deze eerste uitbarsting eene tweede volgde, zijnde nu het magazijn zelf ontploft, waardoor de geheele citadel als in een dikke wolk van rook, vuur en stof gehuld lag, terwijl de gansche stad op hare grondvesten daverde, en de schudding des aardbodems over den geheelen belegeringskring gevoeld werd. Ik stond op den oogenblik dezer ontploffing op de kapitale brug, front 1—2, dicht bij de escarp, zijnde deze brug aan den buitengrachtsboord op een derde van derzelver lengte weggeslagen. Nu zagen wij de vreeslijke ramp, welke vriend en vijand met verbazing aanstaarden: het bastion *de Koningin* geleek eenen afzigtelijken krater, en alle daarop nog even te voren om hulp smekende braven waren verdwenen, waarvan men naderhand in stad en veld de verbrijzelde ledematen terugvond; ook mijn brave luitenant *Boitard* werd in mijne nabijheid onder een gedeelte van den neêrgevelden courtine-muur, als het ware opgedolven in eenen vreeslijk verminkten toestand, zijnde zijn onderlijf geheel vermorseld; in dezen on-

kenbaren toestand liet ik hem naar de stad in het hospitaal brengen. Door eene edele drift aangevuurd om zoovele menschenlevens te redden, had hij zich schier in de vlammen tot dicht aan de afsluitingen bij den courtine-hoek gewaagd, toen de ramp voorviel, waardoor deze jeugdige veelbelovende Ingenieur een offer zijner edele bedoelingen en opregte menschenliefde werd. Alle genoemde manschappen in het bastion waren door de mijnen vernield en velen der bezetting in de nabijheid gewond. De bres, welke het diepgekelderde magazijn gevormd had, was ontzettend, gelijkende het inwendige van het bastion naar eenen trechtersvormigen kolk; ook de regter face was op eene lengte van meer dan 25 toisen schier geraseerd, insgelijks de beide flanken, waarvan echter de linker haar steenen torentje behouden had. De linker face met een klein gedeelte der regter was geheel gescheurd en ingezakt. De scheuren, welke aan den voet van den escarpmuur te niet liepen, hadden bij het kordon wel een voet opening. Het zelfde lot viel de beide aansluitende courtines te beurt: die naar het bastion *de Koning*, n°. 1, was op eene lengte van meer dan 20 toisen en die naar bastion *Brandenburg* op 10 toisen neêrgeveld, of het nog opstaande geheel gescheurd. Het terreplein des bedekten wegs vóór de regter face, was regelmatig 2 voet gezakt, de palissaden dezerzijds uitgerukt en in alle rigtingen weggeslingerd. Het door mij gebouwde blokhuys voor 50 man tegen over de courtine 2—5, binnen de inspringende wapenplaats, was met dit terreplein almede regelmatig een voet gezonken, gelijk ook het geheele bastion *Brandenburg* n°. 5, benevens de ruines van bastion *de Koningin*. Het water stuwde over den bedekten weg, zoodat de gracht vóór het bastion een oogenblik haren bodem vertoonde. De paal- en roosterwerken waren voor een gedeelte weggeslagen en uitgerukt, terwijl de breede diepe watergracht op eene plaats geheel gedempt scheen.

Daar nu ook het daaraanluitende arsenaal geheel vernield was, werd de toestand, waarin de bezetting zich door deze ramp gebragt zag, allerbeklagenswaardig, te meer, aangezien schier alle voorhanden levensmiddelen en munitie uit de stad naar de citadel waren gevoerd, en nu eene prooi der vlammen waren geworden. Men zag dus met deze geopende wallen het oogenblik eener gedwongene overgave naderen, aangezien alle menschelijke krachten, goeden wil en inspanning hier ontoereikend schenen. Met dat al, wilde de gouverneur aan geene ontruiming gehoor geven, tenzij zijne eervolle voorwaarden ingewilligd werden. Het leger te winnen met te beproeven om zich door te slaan, was door de omstandigheden onmogelijk geworden, en de bezetting dreigde te bezwijken onder het gewigt van elke grootsche onderneming, welke gewis op haar zoude neerkomen en haar verpletteren moest. Dan, ook het ergste, de

dood, werd niet gevreesd, zoolang men vermoedde dat men het leven niet dan met schande zou kunnen koopen; en de bezetting was steeds in het denkbeeld, dat met eene onvoorwaardelijke overgave eene reize naar Siberie verbonden was.

De aan mij gegeven bevelen tot het verschansen der keel van het gesprongen bastion, werden met alle onder mijn bereik staande middelen beproefd en bespoedigd. Bij het wegruimen der opgestuwde massa's neven den rand des trechters, vond ik onder den laauwen en op sommige plaatsen rookenden grond, verscheidene geheel gevulde buskruidentonnen, welk verschijnsel welligt daardoor zich verklaren laat, dat, daar het gesprongen magazijn eene gerekte langwerpige gedaante had, de achterste kruidentonnen, door het meer voorwaarts in de galerij reeds ontstoken buskruid en door het in alle rigtingen sneller uitbreidende kruidgas weggeduwd waren, zonder te ontvlammen. Weinige uren na de ramp, was de keel reeds door eenen nieuwen aarden wal gesloten, welke allengskens eenen meer verdedigenden vorm bekwam. Bij deze werkzaamheden werd ik door een Poolschen luitenant der genie *Gróbiezki*, een man van zeldzamen ijver en bekwaamheid, bijgestaan.

Van een tweede buskruidmagazijntje, in bastion n°. 1, waaruit het dagelijks benoodigde aangevoerd werd, had ik reeds vroeger de schildmuren, waarin de deur- en venster-openingen waren, met dubbele rijen hellende boomstammen geblindoerd; doch door tijdsgebrek of te veel spoed, had men de staande einden niet schuins bijgebekt, en door deze, in schijn, weinig afdoende voorzorg verwaarloosd te hebben, had ook den volgenden nacht eene tweede ramp ons geheel kunnen verpletteren: in den vroegen morgen vond ik, aan den voet des buitensten schildmuurs waarin de vensteropening was, de opgerigte blindering geheel verstrooid en uitgespreid liggen, hebbende toevallig een bom, welke boven op de blindoerd, en dus niet op een hellend vlak, had aangegrepen, deze opruiming gedaan, terwijl ook het dubbele venster en traliewerk reeds eene beschadiging hadden bekomen (1).

Den 19den werd de sommatie tot eene onvoorwaardelijke overgave met nieuwe bedreigingen herhaald; doch ook nu de overgave geweigerd. Het bombarderen en beschieten uit eene steeds aangegroeide en voordeelig gestelde aanvals-artillerie, werd nu met nieuwe woede en nog sterker dan de vorige dagen en nachten voortgezet. Des namiddags geraakte de gemeenschapsbrug tusschen de stad en de citadel door het aan-

houdend werpen van bommen en brandkogels in brand, en wel het eerst de daaraan verbonden watermolen, waarvan de vlammen zich reeds op eene aanzienlijke lengte aan de voor den vijand zichtbare brug medegedeeld hadden. Men wanhoopte aan het beteugelen van den brand, maar toch werd alles beproefd, en het was ook hier dat de troepen der genie onder mijne bevelen, het onmogelijke deden, en onder anderen een reeds gedecoreerd sappeur, *Ducard* genaamd, zich voorbeeldig onderscheidde door het opwerpen van aarde en het afbreken van het aangegrepen brugvak, hetwelk in vlam en rook, onder een gedurig springen van daarop vereenigde granaten en bommen moest geschieden; want zoodra de aanvallers de vlam zagen verdooven, rigteden zij al hunne vuren naar dit punt. Het gelukte ons echter, na ongehoorde inspanning, den brand te stillen en de zoo goed mogelijk herstelde brug, waaraan ons voor de gemeenschap met de stad veel gelegen was, door daarop geworpen aarde en bevochtigden mest, tegen verdere onheilen te beveiligen. De gouverneur gelastte mij, een verslag van deze verrigting aan hem in te dienen, hetwelk naderhand aan den minister van oorlog opgezonden werd, en ten gevolge had, dat eerstgenoemde sappeur tot onder-officier bevorderd, vijf van de daarbij genoemde manschappen, die zich reeds bij andere gelegenheden gedurende dit beleg bij uitnemendheid van hunnen pligt gekwetend hadden, met het eerekruis zijn begiftigd geworden, gelijk ik dit lang naderhand te Maastricht vernam, waar een dezer braven mij is komen opzoeken.

De belegeraar rigtte zijn vuur wederom bij uitsluiting tegen het kasteel en de stad, in welke laatste tegen den avond, van de 560 huizen er reeds 73 in volle vlam stonden. De voortplanting van dezen brand kon alleen door het omverrukken der belendende huizen beteugeld worden.

Nog denzelfden avond reed ik naar de brug, omtrent het hoornwerk, om de vroeger daaraan gemakte openingen gade te slaan, en liet ook nog de ribben van het 5de brugvak afnemen, waardoor nu 5 jukken geheel geopend waren.

De luitenant *Boilard* wien ik dezen nacht nog bezocht had, is in den nanacht overleden.

Gedurende deze verwoestende uitwerkselen, trachtte de aanvaller de stad en de citadel op drie verschillende plaatsen te bespringen met meer dan 5000 man, te weten: een aanval op het hoornwerk gerigt, een tegen het bruggenhoofd, en de derde op den toegang bij het *Stresow*. Reeds waren de beide laatste, welke slechts strekten om van den eersten de aandacht af te leiden, afgeslagen, toen ik even voor de morgenschemering omtrent eerstgenoemd punt nog een aanhoudend geweervuur zag. De voorwacht aldaar eene snelaangroeijende, sterke aanvalskolonne bij tijds ontwaard hebbende, was door de aansluitende posten bijgesprongen. Ik snelde derwaarts en sloot mij

(1) Een bewijs dat de oude buskruidmagazijnen met wederzijdsche pignons, waarin niet zelden nog vensters boven de ingang-deuren zijn, van een gebrekkige en zorgverwekkende constructie zijn, verre in doelmatigheid ten achter staande bij het model in 1838 door het Provinciaal Utrechtsche Genootschap van Kunsten en Wetenschappen bekroond.

aan de Polen, uit het door hen bezette hoornwerk rukkende, doende het ter mijner beschikking staande detachement sappeurs volgen, hetwelk bijna gelijktijdig met mij op de bedreigde plaats aankwam, en zich dadelijk in het steeds levendiger wordende gevecht mengde. Aan het overzijdsche landhoofd, waar de kolonne het hoofd gestooten had, zagen wij, onder een aanhoudend vuren, eene menigte opgehoopte dooden en gewonden, waarvan eenigen in allerlei houdingen, op de reeds met hunne ladders bereikte hoogte lagen. De onzen hadden zich meer in eene, het aangevallen landhoofd omvattende stelling gedekt opgesteld en hielden ferm; zij maakten daardoor, met gering verlies, een allermoorddadigst vuur op de steeds met veel omstuimigheid voortdringende kolonne, waarvan de spits geene 40 schreden van ons verwijderd was. Terwijl de aanvaller met aan elkander gekoppelde ladders en planken op nieuw aanrukte en met standvastigen wil den overgang en het daaropvolgend doordringen tegen elken prijs wilde doorzetten, kwamen nog twee kompagnien uit de citadel met den stormmarsch toespringen; vrezende dat de overmagt ten slotte toch nog den overgang zou winnen en in de stad of in de nog gedeeltelijk openliggende citadel zou doordringen, besloot ik het dezerzijdsche landhoofd door aangebrachte brandstoffen te vernielen. Een paar stukken ligt geschut gaven zijdelings op het hoofd der stormkolonne eenige welgerigte blikkendooschoten, waardoor het verlies der aanvallers zoo groot en hun toestand dermate hopeloos werd, dat dezelve tot den aftogt gedwongen, de noodlottige plaats moest verlaten: 2 officieren en meer dan 200 man aan dooden en gewonden achterlatende. Ons verlies bestond in 1 officier, 5 dooden en eenige gewonden. Van de zijde des vijands vernam men nu, gelijk ook door de lengten der achtergelaten ladders bleek, dat men slechts op *eene travee* was vóórbereid geweest.

Den 22sten scheen zich alles bij den aanvaller op nieuwe groote ondernemingen te spitsen. Voor de derde maal werd nu op eene overgave aangedrongen. De gouverneur kreunde zich niet aan de bedreigingen welke de aanvaller daarbij voegde en antwoordde met waardigheid: dat men zich uit het ondervondene van den vorigen dag, genoegzaam kon overtuigen, dat geene overgave dan onder de aanvankelijke gestelde eervolle voorwaarden zouden aangenomen worden. Ditmaal gaf de Pruisische bevelhebber gehoor en nam de gestelde voorwaarden aan.

De kommissarissen kwamen, na wederzijdsche onderteekening der verdragsvoorwaarden, over, tot het in bezit nemen der magazijnen. De inventarisatie was beknopt, daar bijna alles letterlijk verbrand of vernield was.

Ingevolge het getroffen vergelijk, en om de bezetting wederzijds tegen elk voorval te beschermen, had de uitmarsch

niet voor den 27sten plaats. Wij verlieten den woesten puinhoop met wapenen en bagaadje; elk man behield 20 scherpe patronen, en onze artillerie 2 stukken van 5 $\mathcal{R}$. De Pruisische officieren namen alle mogelijke voorzorgen, om ons tegen de opgewondenheid van den allerzijds te wapen gesnelde landstorm te beveiligen. De bezetting telde in alles nog omtrent 1600 man, wordende begeleid door een bataillon Pruisische infanterie en een eskadron Poolsche lansiers.

De eerste dagmarsch ging tot Nauen; den 28sten tot Freysack; den 29sten tot Neustadt en den 30sten tot Havelberg, waar men rust hield. Langs den weg, van Spandau tot Havelberg, vonden wij, bij het in- en uitgaan der dorpen en vlekken, alles door Pruisischen landstorm bezet, meereendeels met pieken, gaffels, jagtgeweren, pistolen, enz. gewapend. De aanvoerders waren jonge edellieden of oude gedienden, waaraan zich geheele bevolkingen, jong en oud, wat slechts een wapen kon dragen, had aangesloten. Hunne kavallerie geleek naar kozakken, doch welbereden. Meermalen werden wij hevig bedreigd, maar de Pruisische officieren traden alsdan aan onze spits, herinnerden de verbintenis en beschermden ons. In het ergste geval, en wanneer het onvermijdelijk tot een gevecht of liever tot een verscheuren scheen te komen, was het voldoende wanneer zij riepen: «*Sie ist gewährt, so ist des Königs wille!*» Te Havelsdorf was deze landstorm het sterkste, en scheen eene verzamelaarsplaats te zijn; naar schatting was daar wel 10,000 man bijeen; wij zagen grijsaards en jongens van 12 jaren gewapend. Slechts éénmaal moest bij het verlaten dezer plaats eene meer dan ernstige houding tegen de gewapende boeren aangenomen worden, zoodat het ons begeleidende eskadron met geweld eene opening maakte, door welk middel wij, schoorvoetende, veldwonnen. Het Pruisische bataillon verliet ons bij het overtrekken der Elbe, te Sandau.

Den 1sten Mei kwamen wij te Osterburg, waar tot den 2den rust werd gehouden. Onder de bezetting waren nog vele manschappen van het hulpkorps of contingent, hetwelk Pruisen sedert het tractaat van den 24sten Februarij 1812 (den 5den Maart daaraanvolgende geratificeerd) ter sterkte van 20000 man, voor Frankrijk had moeten stellen, zoodat sedert Spandau reeds ongeveer 200 manschappen en 25 onder-officieren gedeserteerd of vermist waren. Den 5den Mei ging de marsch tot Arenzée, den 4den tot Filsen. Dezen dag, even voor het doortrekken van Saltswedel, zagen wij op onze regter zijde eene kolonne van 4000 man, onder bevel des generaals *Sebastiani*, nemende rigting naar het reeds gecerneerde Maagdeburg. Wij marcheerden nagenoeg op denzelfden oogenblik binnen Saltswedel. Na een hartelijk afscheid verliet ons te dezer plaatse, het eskadron Poolsche lansiers en sloot zich aan gezegde kolonne. Den 5den Mei marcheerden wij naar Wittingen; den 6den

tot Gishorn, waar wij den slag bij Lutzen of Gros-Görschen (den 2den Mei), het eerst vernamen, waardoor het Russisch-Pruissisch leger over de Elbe teruggedrongen was; den 7den te Brunswijk rust, den 13den te Saltz Gittern, den 14den te Sezen.

Den 13den tot Nordheim gemarcheerd en daar gerust. Hier ontvingen wij onze bestemming door een' officier van den staf: de generale staf der plaats, de compagnie sappeurs, de 2 kompagnien artillerie en de poolsche divisie moesten naar Erfurt en de débris van het 3de legerkorps naar hunne dépôts in Frankrijk.

Den 17den Mei trokken wij naar Göttingen, waar ik nog even de schoone universteit bezigtigde; den 18den kwamen wij te Heiligerstadt, den 19den te Muhlhausen, den 20sten te Langensaltzen en den 21sten te Erfurt, waar wij tot nader order bleven.

De slag van Bautzen, den 21sten Mei, had de Franschen tot Silezië teruggebracht, waardoor de bezettingen wederom met eenige hoop vervuld werden; maar de hierop gevolgde tweemaandsche wapenstilstand werd ijverig besteed om in het nu 7 jaren onderdrukte Pruisen, den ganschen landweeren landstorm tot meer geregelde troepen te vormen, waarbij nog de deelneming van Oostenrijk volgde; welk een en ander ten gevolge had, dat het eenmaal grootendeels verloren of ontbondene groote leger, welke pogingen men ook tot eene magtvereeniging en reorganisatie aanwendde, in weêrwil van het winnen van laatstgenoemden veldslag, geen voortdurend krijgsgeluk meer genoot, terwijl eenige bloedige slagen, den verhandenen gedurende 2 dagen in den omtrek van Dresden (de hoofd- en wapenplaats van Napoleons leger) toegebracht, allen slechts eene voorbijgaande waarde hadden, aangezien de geduchte en steeds aangroeiende vijandelijke strijdkrachten, met even groote dapperheid als verbittering bezielde, weldra in de opvolgende gevechten bij de Katzbach, Culm, Nollendorff, Gross-Beeren, Dennewitz, hunne bovengenoemde verliezen vergoed zagen, tot dat eindelijk, bij den allerbloedigsten, grooten, driedaagschen veldslag bij Leipzig, onze gansche magt verbroken werd.

Den 24sten Mei ontving ik te Erfurt bevel, om de dienst der genie (*ad interim*) onder de bevelen van den majoor *Emy* op mij te nemen. De kapitein *van der Wyck* was met de citadel belast. Men deed de vervallen vestingwerken wederom in staat van tegenweer brengen, waaraan dagelijks 4000 arbeiders, 200 metselaars en 200 timmerlieden werkten. De vestingen Erfurt en Minden, tusschen de linie van de Elbe en Rhijn gelegen, verbinden beide met elkander.

Den 11den Junij ontving ik eene order van den kolonel *Montfort*, gedagteekend van den 3den Junij, om mij naar Würzburg te begeven en mij daar onder de bevelen van den chef de bataillon *Cournault* te stellen.

Den 13den tot Eisenach, den 14den tot Hunnefeld, den 15den

tot Fulda, waar ik de prachtige domkerk en het bisschops-slot bezigtigde; den 16den te Hamelburg en den 17den over Carlstadt naar Würzburg gekomen, vond ik er den chef de bataillon *Cournault* ziek.

(*Vervolg en slot hierna.*)

OVER DE KOLONNE- OF FLANKBEWEGINGEN MET DRIEËN OF VIEREN.

De overtuiging dat uit de wrijving der verschillende denkbeelden de waarheid geboren wordt, zag ik uit het artikel over de kolonne- en flankbewegingen met drieën, in n°. 2 van dezen jaargang des *Militairen Spectators*, met genoeg wederom bevestigd; minder aangenaam was het mij echter te zien, dat de zaak schijnbaar uit haar verband gerukt werd, en nog minder waren mij de menigvuldige afschrijvingen uit reglementen en schriften van beroemde krijgskundigen; schriften toch, die zich waarschijnlijk, even zoowel als de bij de meeste Europeesche legers in gebruik zijnde reglementen, in handen dier officieren van ons leger bevinden, die waarlijk belang stellen in den theoretischen en praktischen vooruitgang van hetzelfde. — Hoe gemakkelijk en hoe voorzigtig het ook zij anderen voor zich te laten denken en oordeelen, zoo wordt toch hiermede niet veel gewonnen, en komt men niet veel verder dan men was. Beter is het, dunkt mij, uit eigen oogen ziende, zelf te durven oordeelen, dan altijd te schroomen met, en zich als het ware te dekken door oordeelvellingen of gevoelens van anderen. Wij hebben over het algemeen het zwak, dat wij onze krachten al te zeer mistrouwen, en al te veel steunen op die van andere volkeren: Waarom toch zouden wij niet even goed in staat zijn om in deze te oordeelen als onze Pruisische of Fransche naburen? Is het omdat onze natie klein, onze regimenten min talrijk zijn? Maar dit heeft immers op onze morele krachten geen betrekking; dit mag het althans niet hebben; of zoude het zijn dat wij minder ondervinding hadden? Dit moge gelden wat het praktische oorlogsleven aangaat, wat onze ondervinding op het exercitie-veld of in onze manèges betreft, geldt dit niet. In hetgeen wij dagelijks bij onze eskadrons-oefeningen in de gelegenheid zijn zelve te zien, hebben wij de oordeelvellingen der beroemde krijgskundigen van andere natien minder noodig, en behoeven althans — ik zeg niet, hun oordeel niet met het onze te vergelijken — maar er ons niet door te laten wegslepen, veelmin angstvallig er aan vast te houden.

Ik heb het, oordeelende dat de lezers van den *Militairen Spectator*, even zoowel als ik, bekend zijn met de schriften der in het bovenbedoelde artikel aangehaalde militaire schrijvers of met de kavallerie-reglementen onzer naburen, niet noo-

dig geacht daarvan uittreksels te leveren, noch om mij door dezelve te dekken en zodoende meer autoriteit te bekomen, noch om die te wederleggen; maar heb het alleen noodig geacht de nadeelen aan te toonen, die ik bijna dagelijks bij onze praktische oefeningen waargenomen heb, als uit de bewegingen met vieren voortvloeiende; ik heb opmerkzaam willen maken op de weinige bewegingsruimte van het paard, telken reize wanneer het eskadron niet gebroken is; ik heb gezegd, dat vier paarden-breedten niet gelijk staan aan ééne paardslengte; dat er derhalve, wanneer het eskadron zich met vieren uit de flank bevindt, en men het met vieren links of rechts in bataille of in front herstellen wil, geene ruimte genoeg is om zich ongehinderd voorwaarts te begeven, altoos in de veronderstelling, dat men niet 0,75 el, gelijk de schrijver voorstelt, maar wel degelijk 1,00 el breedte voor ieder paard met deszelfs ruiter in het gelid bepalen wil; eene ruimte die volstrekt niet te groot is, wanneer men ten minste den ruiter de noodige vrijheid niet ontzeggen wil om zijn paard niet slechts in den stap, maar in alle gangen te besturen. Wat de tusschenruimte tusschen de beide gelederen betreft, zoo houd ik het er voor, dat ook dáár 1,00 el afstands, hetzij men met drieën of met vieren werkt, allerwenschelijkst is, en ik weinig oordeel bij onze kavallerie-officieren zou veronderstellen, indien ik het noodig achtte hierover uit te weiden. Slechts dit wil ik er bijvoegen, dat het mij beter toeschijnt te veel dan te weinig afstand in dezen te bepalen, dewijl, op weinig uitzonderingen na, de ruiters uit het 2de gelid veeltijds geneigd zijn om hunnen afstand te verliezen en hunne paarden niet te rijden, maar hen slechts te laten volgen; de ritmeester, die het 2de gelid surveilleert, weet best welke moeite het hem kost om de ruiters aan het in de hand houden hunner paarden en het onderhouden van eenen behoorlijken afstand van hunne voorlieden te gewennen. Doch dit daargelaten; wil men de bewegingsruimte of onderlingen afstand in het gelid verminderen en de plaats die ieder bereden paard in hetzelfde inneemt, op 0,75 el bepalen, dan zullen de bewegingen met vieren des noods kunnen blijven, doch andere nadeelen, inzonderheid gedurende de frontmarschen, zullen uit die bepaling van 0,75 el voortvloeijen, en die nadeelen zullen het voordeel, hetwelk de bewegingen met vieren boven die met drieën misschien kunnen hebben, verre overtreffen. De zwarigheden nu der bewegingen met drieën, in tegenoverstelling van die met vieren, schijnen mij toe min gewichtig, en worden althans door den schrijver niet voldoende aangetoond. Er wordt, wel is waar, met *von Dekker* gezegd, dat het niet waar is dat drie paardenbreedten gelijk zouden staan met ééne paardslengte, edoch de in het gelid te bepalen ruimte van 1,00 el voor ieder bereden paard, wederspreekt dit, zoodat men met veel meer

juistheid aantoonen kan, dat vier paardenbreedten hiermede veel minder gelijk staan; wijders wordt daar met den Saksischen officier gezegd, dat 1°. « volgens den regel op n°. 2 moet gewend worden, doch dat onwillekeurig de wendingen op n°. 1 « of op n°. 5 plaats hebben; » welnu, waartoe de wending op n°. 2 en niet op de vleugelnummers bepaald? Waarom, aangenomen ten tweede, « dat de bewegingen bij eene beweeglijke « spil, altoos beter uitvallen dan bij eene staande, » dan die spil niet zoo beweeglijk mogelijk gemaakt, door, ingevolge mijn voorstel, alle die bewegingen vooruitgaande te doen plaats hebben, als wanneer er geen terugtrekken of vlug omzetten der paarden zal plaats hebben, iets waarvan de nadeelen, ja de onmogelijkheid door mij aangeduid, edoch door den schrijver met stilzwijgen voorbijgegaan zijn? Alle zaken hebben hare nadeelige zijde, men behoort dus de voor- en nadeelen te wikkelen en te wegen en het zwaarste doen gelden. De schrijver zegt, sprekende van het draaijen op de achterhand: « dat dit « moeijelijk is, en men niet aannemen kan, dat onze ruiters « en onze paarden dit regelmatig zullen uitvoeren; dat hiertoe « eene juiste aanwending van hand en beenen vereischt wordt; « dat het paard zijnen steun in dat geval alleen in de achterhand zoeken moet, en dat dit draaijen eene der moeijelijkste vereischten der rijkunst is, althans bij onze slecht- « gebouwde paarden. »

De slechtgebouwde paarden mogen in de remontes niet aangenomen worden: adre derhalve aan de verschillende commissien, door welke die paarden gekeurd zijn. Deze paarden, indien er zoodanige zijn, mogen dus niet als regel gelden, terwijl een goed bruikbaar paard, de ruiter geplaatst zijnde, niet op de schoft, maar dáár waar hij behoort te zitten, zich even zoowel op de achterhand, als op de voor- of middenhand laat omzetten. Ook hier weder hebben wij te weinig vertrouwen in hetgene wij doen kunnen, zoo wij ons al niet geheel laten verblinden, door dat wat de Pruiszen ons deden zien. Wel spreekt het van zelf, dat een Pruisisch garde-regiment het beter doen zal dan wij, doch hieruit volgt geenszins dat wij het in het geheel niet zullen kunnen. De rijkunst heeft ook bij ons vorderingen gemaakt en zal dit nog doen, wanneer wij met ijver volharden en ons slechts niet laten afschrikken door te weinig zelfvertrouwen en onze te hooge denkbeelden van alles wat wij bij vreemden zien of van vreemden hooren. Wanneer de paarden de krachten niet hebben die tot deze en dergelijke bewegingen vereischt worden, zal men wél doen de zoodanige niet langer in de eskadrons te bezigen. Hoe toch zullen onze ruiters zich in het afzonderlijk gevecht gedragen, wanneer zijl. de werking van hand en beenen hier niet toepassen kunnen, en het exercitie-reglement het draaijen op de achterhand opgeheven, verboden, of slechts

niet voorgeschreven heeft, dewijl de paarden daartoe te krachteloos waren. Vervolgens dat, ten 5de « bij eenen marsch uit de flank, een gedrang onvermijdelijk is, tenzij er bij het frontmaken openingen ontstaan, die zich op ongelijke grond « bezwaarlijk weder sluiten.» Deze openingen zullen niet te groot zijn. Nog eens: welk wezenlijk nadeel heeft het dan toch, dat de ruiters vrij en ongehinderd in het gelid te paard zitten, ja eenen behoorlijken afstand van hunne nevenlieden houden? Bij den aanval vervallen die openingen geheel, en men zal het voordeel hebben dat er meer sabels gebruikt en krachtadiger aangevallen zal worden, wanneer ieder ruiter ruimte genoeg hebben zal om zich en zijn paard vrij te bewegen, dan in het tegenovergestelde geval. Men vergelijke de bewegingsruimte die het paard bij snelle gangen behoeft, met die in welke het zich in den stap bewegen kan, en onbevooroordeeld zal men erkennen moeten, dat het in front herstellen van een zich met drieën uit de flank bewogen hebbend eskadron — waarvan, zoolang de flankenmarsch duurt, de verschillende gelederen van zes ruiters, onderling slechts eenen zeer geringen afstand hebben gehouden — geen te groot of te uitgestrekt front zal aanbieden, en mogt het zijn dat er hier of daar afstand verloren ware, dan zullen de ruiters deze openingen al spoedig, in het vooruitgaan, onder zich verdeelen, en zal deze zwarigheid alzoo niet tegen het aangeduide voordeel opwegen. Wil men nu bepalen dat de ruiters bij flankbewegingen zich en échiquier achter elkander stellen om de afstanden te verminderen, evenzoo als het Pruisische reglement dit aanbeveelt, wij hebben er vrede mede, mits de zes ruiters, waaruit het gelid bestaat, zich onderling genoegzaam openen om niet door het op hen volgende gelid opgereden te worden. Eindelijk, ten vierde, zegt de schrijver met den Saksischen officier: « dat tot deze bewegingen goede doorknede ruiters vereischt worden, enz.; dat, wanneer een man wordt ter ne« dergeschoten, men terstond op nieuw moet aftellen, en be« sluit met te zeggen, dat al deze nadeelen verdwijnen bij « eene verdeling met vieren.» — Het is ontegenzeggelijk dat het goed rijden een eerst vereischte is; dit is intusschen niet minder waar bij de verdeling met vieren; in alle gevallen zullen deze bewegingen zeer veel bezwarends opleveren, doch het draaijen op n°. 2, wanneer men met drieën werkt, of op de middenhand van de n°. 1 of 4, wanneer men dit met vieren doet, zal altijd moeilijker zijn en doorkneder ruiters eischen, uithoofde der noodzakelijkheid van het gedeeltelijk terugtrekken en vlug omzetten der achterhand van de aan de spillen geplaatste paarden, zonder hetwelk het inzwenken niet doenlijk is, dan wanneer men goedvinden zal de achterhand van de n°. 1 of 3, wanneer men met drieën, en van de n°. 1 of 4, wanneer men met vieren afgeteld heeft, als spil of draaipunt

te bepalen, omdat de paarden die de spillen uitmaken, dan niet overvallen en gedwongen zullen worden de achtervoeten neder te zetten dáár waar de nevenlieden nog niet in staat waren ruimte te maken, en omdat de inzwenking dan gemakkelijker zal kunnen geschieden; de ruiters, immers, der afdeelingen hetzij van drie, of van vier, zullen zich dan zonder overhaasting of schokken te zamen kunnen bewegen, en de in- en uitzwenkingen van lieverlede, onder eene behoorlijke rigting, geregeld plaats hebben.

Wat het op nieuw aftellen betreft; welk een zwak argument! alsof dit niet eveneens moest geschieden, wanneer men met vieren afgedeeld was en de ruiters genoodzaakt werden, uithoofde van verlies aan manschap, aan te sluiten; wij laten deze zwarigheid gerust aan de oplettendheid van den pelotonskommandant over. Ten slotte stem ik gaarne toe, dat de bewegingen uit de flank, ook met drieën, groote bezwaren opleveren en misschien zeer wel zouden kunnen gemist worden, zooals nu ook reeds alle depløjementen, volgens de beproefd wordende voorschriften voor de manoeuvres, door bewegingen met pelotons vervangen worden; daar inmiddels die bewegingen in de nieuw beproefde pelotons- en eskadrons-scholen nog zijn voorgeschreven, en het dus schijnt dat zij behouden zullen blijven, zoo acht ik het van belang éénmaal deugdelijk bewezen en bepaald te zien, welke van die bewegingen, hetzij met drieën of met vieren, de minste nadeelen zullen opleveren, terwijl ik er vast bij blijve, dat het draaipunt op de achterhand der vleugellieden altijd juister bepaald zijn zal, dan op de middenhand. Wat nu de bewegingen in kolonne aanbelangt, wilde men het Pruisisch reglement daarop toepassen, voor wat betreft het afbreken, opmarcheren, enz., ik zou er niets tegen hebben, wanneer dat reglement het bewaren der afstanden gedoogde. Het niet bewaren der afstanden, inzonderheid op marsch van en naar het manoeuvre-terrein of op den langen weg, kan niet anders dan zeer nadeelig zijn, terwijl de weegredenen daartoe niet tegen het nadeel daarvan kunnen opwegen. De schrijver schijnt zeer tegen het afbreken met éénen; hoezeer dit afbreken, ook wanneer men met vieren heeft afgeteld, bij onze reglementen wordt voorgeschreven, en men zich daarmede, in het achtste artikel der oude eskadronschool, soms uren achtereen op het exercitieveld bezighoudt, zoo vindt de schrijver ook hierin een bezwaar tegen het afbreken met drieën; wel spreekt het van zelf, dat men tot het afbreken met éénen op marsch niet zal besluiten dan bij hooge noodzakelijkheid; echter zal deze beweging wel niet kunnen opgeheven worden, om het even of met vieren of drieën afgeteld is. Intusschen heeft de schrijver den voorslag, om met rotten — evenals bij den contramarsch, die ook bij het nieuw beproefd wordende reglement behouden schijnt te zullen blij-

ven, hoeveel korter en regelmatig er men die ook met vieren of drieten verrigten kunne — af te marcheren, geheel over het hoofd gezien, of dien liever de aandacht van zaakkundige kavallerie-officieren niet waardig gekeurd. Hoe het zij, deze zijn bepalingen van ondergeschikt belang: de marsch in kolonne is een thema, waarop de kavallerie-officier, die van manoeuvreren houdt, talloze variatiën maken zal; hij bepale zich slechts niet te veel — ook dit ben ik met den schrijver volkomen eens — bij zijne bespiegelingen en angstvallige palm- en duimsfmetingen in het studeervertrek; afmetingen, aan welke men zich op oneffen terrein, en in alle gevallen voor den vijand, toch niet houden kan; maar hij oefene zijn eskadron, of zelfs zijn peloton, dagelijks op alle soorten van terrein; hij verstoute zich nu en dan iets te beproeven, al ware dat iets juist niet in het reglement voorzien; hij trachte zijn peloton of eskadron in de hand te krijgen en hetzelfde zoo beweeglijk mogelijk te maken; en ik houde mij verzekerd dat wij, bij het manoeuvreren met onze ruiters en onze paarden, bij de Pruisische regimenten niet zoo achterlijk staan zullen, als men ons dit soms wil doen gelooven. Volharding slechts en goede wil!

Haarlem, September 1842.

H.....

EEN WOORD AAN DE ALLGEMEINE MILITÄR-ZEITUNG.

De *Allgemeine Militär-Zeitung* van den 6den dezer, heeft, tot onze groote verbazing, overgenomen, eene zoogenoemde beoordeeling der Nederlandsche Oost-Indische troepen, voorkomende in een werk, dat een zekere *Heinzen*, onder den titel: «*Reise nach Batavia*,» in het afgelopen jaar te Keulen in het licht heeft gegeven, en waaruit ook de *Kölnische Zeitung*, in Augustus en September ll., eenige fragmenten moet hebben geleverd. Wij zeiden, tot onze groote verbazing, aangezien wij nimmer zouden hebben durven vooronderstellen, dat eene redactie, die met zooveel regt aanspraak kan maken op de achting van het militaire publiek, en zich steeds door wetenschappelijken zin, beschaafde en grondige critiek heeft doen kennen, zich-zelve zoo weinig achting kon toedragen, om zulke tastbare beleedigende verzinsels, zonder onderzoek, over te nemen. Heeft de *lompengwaestie* aan onze Duitsche naburen dan geene voorwendsels genoeg opgeleverd tot miskenning en verguizing van het Nederlandsche volk? Moest de met zooveel vuur gepredikte *zete* tegen Nederland en tegen Nederlandsche handelsbelangen zich nu ook verder uitstrekken? Moest eindelijk ook een achtingswaardig Militair blad weerklink geven aan de lasteringen die over een leger zijn uitgestort, dat zich met roem overdekt, dat zich door krijgstucht, volharding en zelfopoffering heeft onderscheiden, daar waar de belangen van het moederland, of de gekrenkte regten der kroon deszelfs sterken arm vorderden. De *Allgemeine Militär-Zeitung* was toch menigwerf door ons in de gelegenheid gesteld, om zich een geheel ander denkbeeld te vormen van onze troepen in de Oost-Indiën, dan dat 't welk uit vuigen

handelspartijgeest is voortgesproten. Met slaven, met opge-raapt gespuis toch — zooals *Heinzen* onze soldaten gelieft te noemen — wrocht men geene feiten, waarvan elders de krijgsgeschiedenis weinig of geen voorbeelden oplevert en die door onze Oostindische krijgsmakkers zijn verrigt; feiten, die wij zoovele malen, onopgesmukt, hebben kunnen schetsen, tot leering en opwekking van allen, die een soldatenhart in den boezem voelen kloppen, en wien, wars van kramergeest en eigenbelang, krijgseer en krijgsgroem lief zijn, wáar en onder welke vaandels dan ook behaald! Wij vermeenden, dat wij aan onze Duitsche kameraden te dikwerf andere voorbeelden hadden geleverd, wanneer wij de onze onderhielden over Duitsche krijgstucht, over Duitsche soldaten-eer, over Duitschen soldaten-moed! Bij zulke gelegenheden zochten wij toch niet naar bronnen, waaruit wij lasteringen konden putten, om er den Duitschen wapenrok, om Duitsche vaandels er mede te bekladden! — En welk vertrouwen verdient dan toch een *Heinzen*, bij eene redactie die eene eervolle taak vervult in de krijgswetenschappelijke wereld? Was de Nederlandsche handelstand nu genoeg door Duitsche organen gehoond, had de spanning van den te dezen aanzien ons vijandigen geest, nu eenen hoogen graad genoeg bereikt, zoodat nu ook de Duitsche militaire tolken, ongeroepen en zonder oorzaak, die waardige taak verder opvatten en eene soort van vloek uitspreken moesten over den Nederlandschen soldatenstand? Moesten nu alle sympathiën verbroken worden? Moest aan ons, Nederlandsche soldaten, niets meer overgelaten worden, dan een blik van hoop en vertrouwen te werpen naar de vorige wapenbroeders uit het Fransche keizerrijk! Dat de Duitsche suiker-fabrikanten in hunnen gloeienden eigenbelangzuchtigen ijver *vergeten*, dat Nederland, *in militairen zin*, den regter vleugel van Duitschland vormt, en wat het voor Duitschlands onafhankelijkheid kan zijn — dat laat zich begrijpen; maar niet, dat Duitsche krijgskundigen, dat Duitsche soldaten, die wij broeders noemen, met wien wij één belang, d. i. een Europeesch belang zouden moeten verdedigen, het groote strategische gewigt zouden miskennen, dat het Nederlandsche leger in de schaal der oorlogskansen kan werpen, wanneer er een pleit tusschen Duitschland en Frankrijk gewapenderhand zou moeten beslecht worden. En, miskennen is toch het woord, de zaak waaraan men zich schuldig maakt, wanneer men een deel van dat geheel lastert, wanneer men eer rooft, en daardoor het wederkeerige vertrouwen ondermijnt.

Dat de Duitsche militaire organen ons leger weinig of geene aandacht waardig keuren, zulks moeten wij ons getroosten, het aan den tijd overlatende hen beter te onderrigten, om meer belangstelling in te boezemen. Maar beleedigingen regt-streeks, of zijdelings, uit eigen boezem ontsproten of aan anderen ontleend, kunnen noch mogen wij stilzwijgend voorbijgaan. Te veel belang stellen wij in de schatting van het Duitsche militaire publiek en in het onderhouden van sympathiën, tusschen ons militair-wezen en dat van Duitschland, dan dat wij niet met de uitdrukking van diep gevoelde verontwaardiging, den smet zouden afwijzen, dien de *Allgemeine Militär-Zeitung* uit zulk eene vuile bron geput, op troepen heeft geworpen, die zich voor 't minst op ééne lijn durven stellen met de Fransche verdedigers van Mazagan, welke door Duitsche organen zoo vleijend en, wij erkennen het gaarne, naar

verdienste gehuldigd zijn. Wil zij waarheid en overtuiging, dan heeft zij slechts eenen onbevooroordeelden blik te slaan op onze schetsen *over den Oorlog op Celebes, op Sumatra, op den merkwaardigen terugtocht van Pisang naar Agam*, en zoovele andere wapenfeiten onzer Oostindische krijgsmakkers, door ons (in de beide voorlaatste jaargangen van ons blad) met de eenvoudige kleuren der waarheid, in ruwe omtrekken gepenseeld. Zij zegge niet dat onze taal een slagboom zij tegen het verkrijgen van die overtuiging, aangezien zij achtungwaardige medewerkers bezit die de Nederduitsche taal kennen, en die de ons toekomende achting ons niet ontzeggen zullen. Wil zij meerdere bewijzen? — Welnu, wij zijn in staat ze te leveren, want onze Oostindische krijgsmakkers hebben niet voor niet twintig jaren bijna voortdurend oorlog gevoerd, en op ons palet zijn nog genoeg kleuren tot schetsing hunner daaden en verrigtingen. En waarlijk, wanneer de *oorlogs-trompet* te eeniger tijd onze Duitsche krijgsmakkers uit de 27jarige vredesmanoeuvres moge verplaatsen op het terrein, waar de krijgstuicht aan andere gemoedsaandoeningen en gevaren dan die van de oefeningen der velddienst en van het spiegelgevecht onderworpen wordt, dan hopen wij — wij twijfelen er trouwens niet aan — dat zij zich altijd zóó eervol zullen doen kennen als zij, die nu zoo lasterlijk zijn beoordeeld.

GEMENGDE BERIGTEN.

In een geacht Duitsch dagblad werd onlangs, ter zake der in Engeland bij het leger nog altijd bestaande geeselsstraf, het volgend, uit hoofde der daarin vervatte beschouwingen, niet onbelangrijk artikel gevonden:

« Men zal zich herinneren, dat bij de vorige beraadslagingen van het Engelsche parlement over de afschaffing of het behoud der *geeselsstraf* in het Engelsche leger, ook de eer van ons Pruissisch leger aangetast, en beweerd geworden is, dat de voortreffelijkheid van het Engelsche leger boven het Pruissische, onder anderen duidelijk gebleken was na den slag van Waterloo, naardien in het eerstgemelde leger toen veel meer orde en samenhang geheerscht hadden, dan in het Pruissische. Het wat scherpe antwoord dezerzijds daardoor uitgelokt, heeft de Engelsche geeselsstrafvrienden bij de beraadslagingen van dit jaar over het gezegde onderwerp, voorzigtiger gemaakt, zoodat zij ons leger geheel *ex nexu* gelaten hebben; maar daarbij zijn toch grondbeginselen door hen verkondigd, welke gedeeltelijk tegen alle gezonde denkwijzen aandruischen, en gedeeltelijk door onze militaire instellingen in derzelve geheele naaktheid worden ten toon gesteld, zoodat het niet overtollig schijnt, de Engelsche meening over bedoelde straf ook uit het Pruissische of liever Duitsche gezigtspunt, tot nut en stichting van Groot-Brittanie toe te lichten. Een Engelschman verdedigt, gelijk men zich herinneren kan, de ons gevoel zoo stuitende geeselsstraf daarmede, dat men niet zou behoeven

te vreezen, dat eene betere klasse van menschen door deze straf teruggehouden zou worden van in het Engelsche leger dienst te nemen. Ieder Engelschman toch was ook aan de straf van hangen blootgesteld, maar niemand hinderde zulks, wetende dat hij niet gehangen zou worden, ten ware hij eene gruwelijke misdaad beging; evenzoo werd in het Engelsche leger niemand geeselsd, die zich-zelfen deze straf niet op den hals gehaald had. Men zal al het onlogische dezer redenering, ook zonder bewijs, wel dadelijk gevoelen. Wij willen echter den Engelschman die zulk eene redenering houdt, door ons eigen voorbeeld zijne dwaling doen inzien: Bij ons staat de soldatenstand in algemeene achting. Men ziet de uniform van den soldaat in de fatsoenlijkste gezelschappen. Onze eenjarige vrijwilligers, zonen van adellijken, studenten en kunstenaars staan in het gelid met des daglooners zoon en dragen dezelfde uniform. Waarom acht men hen, waarom laten zich al deze beschaafde jongelieden vrijwillig bij de regimenten inschrijven, terwijl bij het voormalig, met het Engelsche overeenkomend stelsel vóór 1807, de beschaafde stand ook bij ons de soldatendienst algemeen verfoeide? Het komt daaruit voort, dat uit ons militaire wezen alle ootterende en lichaamsstraffen verbannen zijn. Daardoor heeft zich bij ons een krijgsstand gevormd, die de wet der eer volgt, zoodat het eene eere is tot denzelven te behooren. Ieder die zich aan eene ootterende misdaad schuldig maakt, wordt uit het leger verbannen. De Pruissische soldaat is alzoo zeker, dat hij in het gelid neven mannen en jongelingen staat, op wie nimmer den stempel der schande gedrukt is, die nimmer door het werktuig des veehoeders gedreven of gekastijd geworden zijn. Vandaár de wederkeerige liefde en achting, het *point d'honneur*, de kameraadschappelijke toon die in ons leger heerscht, en die iederen Pruis, van welken stand ook, zich gelukkig doet achten en er naar streven doet om een verdediger des vaderlands te zijn. Zou de soldatenstand in Engeland door dergelijke humane instellingen zich niet dezelfde achting bij zijne landgenooten verwerven? Wij erkennen volgaarne de verdiensten van den Engelschen soldaat, zijne welbekende dapperheid; maar waarom ziet de adel, de handel, zelfs de gewone burgerstand met eene zekere minachting er op neer? Waarom zal de zoon van den lord, zelfs de zoon van den gewonen burger niet besluiten om in de gelederen der Engelsche soldaten te treden? Grootendeels, omdat deze laatste nog aan de ootterende geeselsstraf onderworpen zijn, en reeds de gedachte om met zulke ootterde sujetten in het gelid te staan, ieder man van eer afschrikt. Het vrije Engeland verbanne eindelijk uit zijn krijgswetboek de slaventuchtigende geeselsstraf; het zuivere zijner regimenten van lieden die slechts door de geeselsstraf in toom kunnen gehouden worden, en dan zal het

Engelsche leger de achting van het edele en vrije Engelsche volk meer en meer verwerven, en zullen de voorbeelden van insubordinatie, welke men thans niet zelden van Engelsche soldaten leest, minder menigvuldig voorkomen. Intusschen moet het gezegd worden, dat de geheele krijgsmacht van Engeland in een geest is, welke het niet wel mogelijk maakt om daar, zooals bij ons in Pruissen, een echt nationaal leger te hebben.»

Aangaande de nieuwe Fransche infanterie-uniformen wordt uit Parijs het volgende geschreven: «Het voorkomen der in hunne nieuwe, *even smaakvolle als gemakkelijke*, uniformen gekleedde liniesoldaten, maakt een zeer gunstigen indruk: korte blaauwe rokken met kleine witte voorpanden, met witten sabelgordel om het lijf en kleine witte borstriemen voor den ransel, de kegelachtig gevormde kleine chacotmutsen, de gele en roode wollen epauletten versieren de troepen buitengemeen, en de overrok geeft den onnoozelsten rekrut eene houding zooals de frak zelfs aan de oudste troepen niet gaf. De officieren zien er met hunnen roodlederen sabelgordel bijzonder goed uit. De kleur der door den overrok half bedekte roode broeken is nu ook niet half zoo schreeuwend meer. De uniformsverwisseling gaat spoedig voort; zij geschiedt niet regiments-, maar detachementsgewijze.»

Voor eenigen tijd is te Parijs een prachtig, met zeer fraaije koperplaten en houtsneden versierd werk over de geschiedenis der rijkunst en der stoeterijen, met practische handleidingen nopens de beste methoden en rijscholen, door den graaf de *Lancosme-Breves* uitgegeven geworden. De geschiedenis der rijkunst in de inleiding behandeld, wordt van de Parthen en Numidiërs tot op de rijkunst van onze dagen voortgezet. Alle schrijvers die over het vak geschreven hebben, alsmede alle Fransche rijscholen, tot op die van den heer *Baucher*, welke thans te Parijs zooveel opgang maakt, worden in dit werk aangehaald en kortelijk beschreven. Dit prachtwerk zal voorzeker alle liefhebbers der rijkunst eene welkome verschijning zijn, en de schrijver, naar wij hopen, in den bijval des publieks eene zelfvoldoening vinden voor zijne veeljarige en zonder pecuniel belang gedane navorschingen en onderzoek.

Officiële Berigten.

BESCHRIJVING der Kleeding en Uitrusting voor het wapen der kavallerie.

(Vervolg van N°. 3.)

LANCIERS.

VOOR ONDEROFFICIEREN EN MANSCHAPPEN.

Kourika. Voor het 1ste regiment van donker groen, en voor het 2de regiment van donkerblauw laken, op de borst met tien haken en oogen toegehaakt; voor kleine tenue met lossen overslag van dezelfde stof als de kourtka; aan weerszijden naar den kraag met een driehoek oplopende; met twee rijen ieder van zeven witte hooge gladde knopen, de bovenste knoop en de middenste punt van den driekop; voor de groote tenue met soortgelijken overslag van geel uitmonsteringlaken, staande open kraag, van voren regtstandig gemeten zeven, en van achteren acht duimen hoog; op de schouders een passant van geblokt wit katoen, ter breedte van twaalf strepen, op geel uitmonstering-laken, alsmede een zwart ijzeren oog tot het bevestigen der epauletten.

De mouwen van onderen aan de buitennaden, met eene split ter lengte van twaalf duimen; de opslagen van dezelfde stof als de kourtka, hoog vijf duimen in het midden, op den mouw met eene punt ter hoogte van twaalf duimen uitlopende, van onderen voorzien met twee kleine uniform-knopen, waarvan een op- en een boven den opslag geplaatst.

De achterpanden of slippen aan de buitenzijden met geel uitmonstering-laken omgeslagen tot aan de zakkleppen, en naar voren met de breedte van eene bies eindigende; de zakkleppen in de lengte der panden, de bovenkant in de rigting der twee groote knopen op de taille.

Dubbele zakplooijen. Op elk der drie punten van de zakkleppen, alsmede tusschen de zakplooijen, aan den onderkant een groote knoop; de kraag van boven en onder, de opslagen, de groen- of blaauwlakensche overslag, de buitennaad der mouwen, de zijnaden van den rug, de onderkant der panden en de zakkleppen gebied met geel uitmonstering-laken, de panden aan de binnenzijde belegd met soortgelijke stof.

Epauletten. Volgens het model voor de dragonders omschreven.

Pas. Van galon, ter breedte van acht en vijftig strepen, verdeeld in vijf evenwijdige strepen, waarvan de twee buitenste en de middenste wit en de beide anderen geel zijn, belegd met bruin leder; aan de rechterzijde van de pas, tegen het leder, een sluitriem, lang achttien duimen en breed dertig strepen; aan de linker zijde tusschen het galon en het leder, een kap met vierkante koperen gesp, eene vaste passant van hetzelfde galon als de pas, de strepen perpendicular loopende. De pas aan den bovenkant drie duimen wijder dan aan den onderkant.

Nestel. Van wit katoen met penen van het 1ste regiment op donkergroen en voor het 2de regiment, op een stukje donkerblauw laken, met een knoopsgat in het midden ter lengte van acht en ter breedte van zes duimen bevestigd.

Rijbroek. Voor het 1ste regiment van donkergroen-, en voor het 2de regiment van donkerblauw laken, volgens het model voor de dragonders omschreven.

Pantalon alléén voor onder-officieren en trompetters.

Model gelijk aan de rijbroek, doch zonder lederen bezetsel; voor het 1ste regiment van donkergroen-, en voor het 2de regiment van donkerblauw laken.

Stalbuis. Volgens het model voor de dragonders omschreven, doch met witte gladde knopen, en zonder de passant voor den sabelkoppel. Voor het 1ste regiment van donkergroen-, en voor het 2de regiment van donkerblauw laken.

Stalmuts. Volgens het model voor de dragonders omschreven, op de voorklep twee geborduurde gekruiste lansen, met vlaggen, van gele saai, ieder lang drie en tachtig strepen, de punten der lansen van boven vijf en veertig strepen van elkander verwijderd.

Manteljas en mantel. Volgens de modellen voor de dragonders omschreven, doch voor het 1ste regiment van donkergroen laken.

Maetelzak. Volgens het model voor de dragonders omschreven, doch voor het 1ste regiment van donkergroen laken.

Chapska. Het bovenstuk van geel laken, belegd met donkergroene of donker blauwe tres, van boven over het kruis, langs de randen, en op de hoeken tot op den bol; dito tres, tot het vastmaken van den pompon; de hoeken van het vierkant, gevat in geelkoperen dopjes; aan den regterhoek een koperen haak, voor de stormketting.

Binnenkap van zwart canefas met eene strook zwart bazaar leder; lederen stormband, met koperen gesp. Lederen klep, omvat met eenen koperen rand. Koperen plaat, waarop het nummer van het regiment van wit metaal, aan weerszijden van den bol, een koperen leeuwenkop op een koper plaatje; koperen stormketting, lang vier en veertig duimen, op donkergroen voor het 1ste regiment, en op donkerblauw laken voor het 2de regiment; boven om den bol een galon van wit ijzer garen, op het midden van hetzelfde, aan den achterkant een koperen ring tot het bevestigen van den vangnoer.

Afhangende pluim van wit paardenhaar, vangnoer van wit koord ovale pompon van oranje saai, overtrek van gewast linnen.

Halsdas, laarsen, sporen, handschoenen, sabelkwast. Volgens de modellen bij de dragonders omschreven.

VOOR OFFICIEREN.

Kourika. Voor zoo veel den vorm en de snid betreft, als het model voor den troep bepaald; de passanten tot het dragen der epauletten, als die voor de dragonders omschreven.

Pantalon. Volgens het model der rijbroek voor den troep bepaald, doch zonder lederen bezetsel met eene gele bies in de buitennaden, zoo voor groote als kleine tenue.

Overrok. Voor het 1ste regiment van donkergroen en voor het 2de regiment van donkerblauw laken, met gladde witte knopen, overigens als voor de dragonders omschreven.

Manteljas met mantel. Volgens het model voor den troep bepaald; de staande kraag van den mantel voorzien met twee sluitlissen, voor het 1ste regiment van donkergroen en voor het 2de regiment van lichtblauw koord, overigens als die voor de dragonders omschreven.

Chapska. Volgens het model bij den troep in gebruik; voor groote tenue, met plaat van verguld metaal, het cijfer mede verguld op een witten grond, het overig garniteur van zilver, het bovenstuk, van boven over het kruis en langs de randen, alsmede de hoeken tot op den bol, met zilveren tres belegd, dito tres tot het vastmaken van den pompon; de pompon omzet met een zilver koord; zilveren vangnoer, pluim van wit afhangende hanenvederen, voor de hoofd-officiëren zilveren biezen in het doornaaisel, alsmede borduursel in plaats van galon; dit laatste op donkergroen of donkerblauw laken, volgens de kleur der uniform; voor kleine en marschtenue, met een overtrek van zwart gewast linnen, waarop de stormketting met de leeuwenkoppen.

Stalmuts. Voor zoo veel den vorm en de snid betreft, volgens het model voor den troep bepaald; op de voorklep twee zilveren geborduurde over elkander liggende lansen; voor het 1ste regiment op donkergroen en voor het 2de regiment donkerblauw laken; de muts gebied met geel uitmonstering-laken; aan de voorste punt, een kwastje van zilver,

voor de hoofd-officiëren en ritmeesters van bouillons, en voor de luitenanten van torsade.

Halsdas, Handschoenen, Sporen en Epauletten. Als bij de dragonders omschreven.

Sabelkwasten. Gelijk aan die voor de dragonders omschreven.

Nestel. Volgens het model voor den troep bepaald, doch van zilver.

Pas. Van zilver galon, ter breedte van die voor den troep bepaald, met twee evenwijdig loopende oranje strepen, en zulks in vervanging van de sjerp.

Het galon op geel maroquin leder, zoodanig dat daarvan aan weerszijde van het galon, eene smalle bies zichtbaar is.

Patroontasch. Voor groote-, kleine- en marschtenue, als voor de dragonders omschreven.

Patroontasch-bandelier. Voor groote tenue volgens het model voor de dragonders omschreven, en voor kleine en marschtenue met een overtrek, volgens het bestaande model, voorzien met kleine gladde witte knopen.

Sabelkoppel. Voor groote tenue van zilver galon, ter breedte van vijf en twintig strepen, de ahangriemen twintig strepen breed; twee witte gebombeerde gladde knopen van drie duimen in doorsnede, en een haak voor het lijf, twee dito knopen op de beide ahangriemen, een kettingje met haak aan den voorsten ahangriem, om den sabel op te haken; de gespen half ovaal, met uitzondering van dien voor den lijfriem, welke den vorm moet hebben van eene figuur ; voor kleine en marschtenue, hetzelfde model als voor de groote tenue, doch van zwart verlakt leder.

Sabel. Volgens het model voor de troep bepaald.

ALGEMEENE BEPALINGEN VOOR DE REGIMENTEN DRAGONDEERS EN LANCIERS.

De kleine uitrustingsstukken mitsgaders de poetsgereedschappen voor de onder-officiëren en manschappen, volgens de door het Departement van Oorlog bereids gegeven of nog te geven modellen.

De kleeding en verdere uitrusting van de adjudanten-onder-officier zal, voor zoo veel den vorm en de snid betreft, gelijk zijn, aan die der overige onder-officiëren; zij zullen contra-epauletten dragen, met passanten van effen zilver galon, alsmede een sabelkwast, waarvan de peer van oranjezijde zal zijn, de kop der peer met zilverdraad doorwerkt; buiten om dezelve twee rijen zilveren franje met een dito koord van vijf lagen omwonden; de band volgens het model voor den troep, doch van zwart verlakt leder, en slechts met twee losse schuiven.

De onder-officiëren en trompetters geen stalbuis hebbende, kunnen voorzien zijn van een tweede rok, zullende dit kleedingstuk bij de bepakkingswijze als de stalbuis der korporaals en manschappen worden geplaatst.

De lakensche pantalons zullen door de onder-officiëren en trompetters alleen buiten dienst mogen worden gedragen; dezelve zullen niet tot de bepakkingswijze behooren, en, in tijd van oorlog, in het magazijn van het korps opgelegd worden.

Aan de onder-officiëren wordt vergund, om buiten dienst een sabelkwast te dragen, volgens het model hiervoren voor de adjudanten-onder-officier omschreven, met uitzondering dat de zilveren franje en het koord met oranje zijde moet zijn doorwerkt; alsmede om bij het verrigten der staldfenst, bij gewone exercitiën, en buiten dienst een zwart verlakt lederen sabelkoppel, met vertind ijzeren garnituur, en geel koperen knopen aan de ahangriemen.

De chevrons voor de onder-officiëren zullen zijn van geblokt zilver, en voor de korporaals van ongeblokt wit katoen galon; dezelve zullen op den rok en op de stalbuis, langs den opslag worden geplaatst, zoodanig dat de binnenhoek van de chevrons, tegen de punt van den opslag, en de einden in de naden van de mouw komen; de chevrons

gebied met geel uitmonsteringlaken; de tweede chevron voor opperwachmeester, staftrumpetter en korporaal, boven en tegen den eersten chevron geplaatst; de chevrons voor fourier geplaatst in het midden van den bovenarm. Op de mouwen van den manteljas en van de stalbus zullen de chevrons in denzelfden vorm en de punten op gelijken afstand van de ellebogen worden geplaatst als voor die op den rok hiervoren is vermeld.

De hoefsmeden op het midden van den linker bovenarm van den rok, een hoefijzer van zilver galon, op geel uitmonstering-laken.

Voor den staftrumpetter en de trompetters een zilver galon, ter breedte van twintig strepen boven en langs den voorkant van den kraag van den rok (het galon niet gebied).

De staftrumpetter en de trompetters bij de regimenten dragonders, in plaats van een zwarten een witten paardenharen staart op de casque.

De trompetsnoeren met kwasten, zullen de kleuren hebben van die van den rok en der uitmonstering, en derhalve die voor de dragonders en het 2de regiment lansiers donkerblauw, en die voor het 1ste regiment lanciers, donkergroen met geel gemeleerd wezen.

De kwasten der snoeren voor den staftrumpetter, versierd met eene rij zilveren franje.

AFZONDERLIJKE BEPALINGEN VOOR DE OFFICIEREN DER DRAGONERS EN LANCIERS.

Aan de officieren wordt vergund, om in groote tenue te voet en alleen bij plegtige gelegenheden, doch niet voor het front, te dragen, een pantalon als hiervoren omschreven, met twee zilveren galons op de buitennaden, ieder ter breedte van drie duimen met eene bies van geel uitmonstering-laken tusschen beiden.

Wijders in het zomersaizoen eene witte pantalon van Russisch linnen, volgens het model van den lakenschen pantalon.

(Het vervolg hierna.)

BESCHRIJVING van de vervaardiging van patronen voor slagvuurwapenen.

De slagpatronen worden, voorloopig, boven de buskruidlading, door middel van een fijn koperdraadje, met de slaghoedjes verbonden.

De patronen worden op de gebruikelijke en algemeen bekende wijze gerold en gevuld, met dien verstande echter, dat tot scherpe patronen voor slaggeweren 16, en voor alle overige, zoowel scherpe als losse patronen, 20 stuks uit een vel gewoon patroonpapier worden gesneden. Hiertoe wordt, voor de eerste, het vel in de breedte in 4, en voor de tweede in 3 en voorts voor alle in de lengte in 2, en daarna door de schuine vouw in het opgegeven aantal deelen gevouwen.

De buskruidlading wordt voorloopig (1) bepaald voor de scherpe slagpatronen op:

10	wigtjes infanterie-buskruid voor geweren,
8	» » » » karabijnen,
5	» » » » pistolen,
6	» jacht-buskruid » bussen,

en voor de losse slagpatronen, voor de drie eerstgenoemde vuurwapenen, als voren en voor de laatste 5 wigtjes.

Het meten van deze buskruidladingen geschiedt door middel van een buskruidmaatje, hetwelk tot het meten van alle buskruidladingen van 0 tot 13 wigtjes is ingerigt en hetwelk onder de benaming van buskruidmaat n°. 3, op gelijke wijze als de verwisselstukken, bij de magazijnmeesters der artillerie kan worden verkregen. Dit buskruidmaatje is dubbel en voorzien van een talstok, welks verdeling de inhoud in wigtjes van het buskruidmaatje, naarmate den stand van den bodem aangeeft. De binnenste cilinder van dit maatje kan met den bodem naar beide einden van den buitensten cilinder, die zonder bodem is, gekeerd worden.

(1) Zoodra de ondervinding de noodige buskruidlading voor de slagvuurwapenen nader zal hebben leeren kennen, zal dezelve definitief worden vastgesteld.

Alvorens dit buskruidmaatje te gebruiken, wordt het buskruid goed gemengd, zoodat hetzelfde als van een gelijk soortelijk gewigt te beschouwen is. Daarna wordt door middel van den talstok de bodem van den binnensten op de verlangde hoogte in den buitensten cilinder gebragt, het maatje vol geschept en met den talstok afgestrekken, waarna de alzoo gemelene buskruidlading wordt gewogen. Vindt men dit gewigt grooter of kleiner dan het gewilde, alsdan wordt de inhoud van het buskruidmaatje, door het verschuiven van den bodem, eenigzins verkleind of vergroot, en dit herhaalt men zoo lang, tot dat het ware gewigt is gevonden, als wanneer men de doorengemengde hoeveelheid buskruid enkel met het volscheppen en afstrijken der buskruidmaat kan uitputten.

Nadat de patronen gevuld en op de gebruikelijke wijze zijn aangezet, wordt het papier der patroonhuls boven het buskruid zamengeplooid en de patroon van het slaghoedje voorzien. Hiertoe wordt het aan het hoedje bevestigde koperdraad op nagenoeg 17 strepen van het einde omgebogen, om den krop der patroon gebragt en met eene platte buigtang stevig vastgewonden. Daarna wordt het overtollige papier op de lengte van ongeveer 1 duim afgesneden en het slaghoedje op de patroon geplaatst op de wijze, zooals door de afgegeven patronen of door de ontvanging modellen wordt aangewezen.

De bevestiging van het slaghoedje met de patroon moet stevig zijn, opdat het eerste de laatste bij vervoer niet verlate, en bij het afrukken van de patroon van het slaghoedje het papier behoorlijk afscheure.

De patronen worden op de gebruikelijke wijze ingepakt, met dien verstande echter, dat uit een vel drukmediaan gesneden worden:

6 uit een vel, als 2 uit de lengte en 3 uit de breedte voor scherpe patronen tot slaggeweren, en 8 uit een vel, als 4 uit de lengte en 2 uit de breedte voor alle overige patronen.

Een ploeg van 24 man kan 12,000 patronen in 12 uren tijds vervaardigen, waartoe de werkzaamheden moeten worden verdeeld als volgt:

20 aan het rollen der hulzen, maken in 7 uren 12,000 stuks.

2 aan het vullen der patronen, af- en aanbrengen der kistjes.

2 aan het snijden van papier en winden van touw.

24 man gedurende 7 uren.

Verder, als de patronen gedeeltelijk gevuld zijn:

17 aan het verbinden van de slaghoedjes met de patronen.

4 aan het inpakken der patronen.

1 aan het vullen der laatstaangemaakte hulzen.

1 aan het snijden van pakpapier en bindtouw.

1 aan het opzamelen der pakjes en inpakken.

24 man 5 uren.

De bedoelde ploeg heeft tot dat einde noodig de volgende gereedschappen: 20 patroonrollers, 21 scharen, 17 platte buigtangen, 1 mes tot het snijden van papier, 1 buskruidmaat n°. 3, 1 trechter, 1 buskruidbak, 8 patroonmallen, 60 patroonkistjes.

De bestaande scherpe patronen tot vuursteenvuurwapenen kunnen door uitstorting van de buskruidlading op de hiervoren aangegevene wijze van patronen voor slagvuurwapenen worden ingerigt.

De slaghoedjes, welke aan de korpsen van het leger tot het vervaardigen van patronen (1) worden afgegeven, zullen altoos van het bindingskoperdraadje in de verschillende magazijnen van oorlog door de zorg van het wapen der artillerie worden voorzien.

De daarstelling van deze verbinding, welke door 7 man met behulp van:

1 draadwinde (2), 1 knijptang, 1 schaar, 6 buigtangen,

in den tijd van 10 uren aan 12,000 slaghoedjes worden verrigt, geschiedt op de volgende wijze:

Een man maakt met het koperdraad om de draadwinde 40 à 50 digt aan elkander liggende slagen, vormt al deze slagen met de knijptang om den ronden rug van de draadwinde tot een oog, schuift de slagen van de draadwinde af, en knipt al de slagen aan de scherpe zijde door, waardoor alzoov verkregen worden zooveel einden koperdraad, ieder ter lengte van 11 duim, als er slagen om de draadwinde gemaakt zijn.

De 6 overige manschappen bevestigen het koperdraadje aan het slaghoedje. Hiertoe wordt het hoedje door het oog van het koperdraadje gestoken, vervolgens de beide einden van dit laatste tusschen de twee naast elkander liggende inkepingen van den rand van het hoedje gebogen en door middel van de buigtang, met eenen enkelen slag vastgedraaid.

Voorts worden de einden met de hand ineengedraaid, zoodat zij eene lengte van ongeveer 4 duimen behouden.

(1) De reservieslaghoedjes worden zonder koperdraad verstrekt.
(2) De draadwinde is een blikken plaatje, lang 2 palmen, breed 53 strepen, en aan eene der lange einden voorzien van een ronden rug.

BIJLAGE IV.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIREN SPECTATOR, 11de DEEL, No. 4.

(Maand October 1842).

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Bij het 2de reg. art.: de 1ste luit. op non-act. J. J. Launspach. Bij den gen.-maj. Volkhemer, komm. de 2de brig. van de 1ste div. inf., tot adj.: de 1ste luit. J. Baptist, van het 4de reg. inf. Tot bat.-adj.: bij het 2de reg. inf.: de 2de luit. B. Andriess, van het reg.; bij het 4de reg. inf.: de 2de luit. J. N. Schmidt, van het reg.; bij het 2de reg. zware drag.: de 1ste luit. R. J. Castendijk, van het reg.; bij het 1ste reg. inf.: de 2de luit. F. A. van der Vlist, van het 1ste reg. inf.; bij het 2de reg. art.: de 1ste luit. C. S. N. van Gennep en de 2de luit. H. Onnen, beiden van het reg. Tot adj. voor de dienst van het materieel der art. in de vesting Maastricht: de kap. J. Burgers, van het 1ste reg. art.

Tot luit.-gen., voorloopig zonder bezwaar der schatkist: de gen.-maj. H. D. T. de Favauge, komm. *ad interim* van de 2de div. inf. Tot kol., bij het wap. der inf.: de luit.-kol. C. de Haan en K. A. Goetz, komm. respectievelijk het 6de reg. inf. en het reg. jag. — Bij het wap. der kav.: de luit.-kol. J. B. B. de Bellefroid, J. J. C. Mascheck en K. W. J. Storm de Grave, komm. respectievelijk het 2de reg. lans., het 2de en het 1ste reg. zware drag. — Bij het wap. der art.: de luit.-kol. A. E. Meyl, komm. het 5de reg. van het wap. — Bij gunstige uitzondering, is de rang van luit.-gen. verleend aan den gen.-maj. W. graaf van Bylandt. — Bij den plaats. staf, tot kap.: de 1ste luit. C. van Wijngaarden, plaats-maj. der 2de kl. te Venlo. Tot plaats-maj. der 5de kl.: te Leyden, de 1ste luit. Pommée, thans het tractem. van non-act. genietende; te fort Rammekens, de 1ste luit. A. Hooydonk, van het 6de reg. inf. — Bij het wap. der inf.: bij het reg. gren., tot kap. der 1ste kl.: de kap. C. M. H. de Jacoby en G. H. R. Thomasset, beiden van het korps, thans het tractem. van de 2de kl. genietende. Bij het 1ste reg. inf.: tot kap. en reg.-adj., volg. ancienniteit, de 1ste luit.-adj. J. H. Dommers; tot kap. van de 5de kl., volg. anc., de 1ste luit. J. Biskanter, beiden van het korps; bij het 2de reg. inf.: tot kap. der 1ste kl., de kap. M. Gantz, J. von Salis Jonins, A. Stapfer en A. Bredie, thans het tract. der 2de kl. genietende; tot kap. der 5de kl., volg. anc., de 1ste luit.-adj. de Voogt en de 1ste luit. C. Wiegmanns, en bij keuze, de 1ste luit. A. H. Lieshout, eerstgen. allen van het korps, en laatstgen. adj. van den gen.-maj. de Favauge, uit welke betr. hij eervol is ontslagen. Bij het 5de

reg. inf.: tot kap. der 1ste kl., de kap. P. P. Brouerius van Nidek, van het korps, thans het tractem. der 2de kl. genietende. Bij het 4de reg. inf.: tot kap. der 1ste kl., de kap. W. A. C. de Vree, van het korps, thans het tractem. van de 2de kl. genietende. Bij het 5de reg. inf.: tot maj. de kap. F. H. A. Eymael, van het alg. depôt der landm. n°. 53; tot kap. der 1ste kl., de kap. S. Mesch en W. H. Sleurs, thans het tractem. van de 2de kl. genietende; tot kap. der 5de kl. volg. anc., de 1ste luit. F. H. A. Strater, allen van het korps. Bij het 6de reg. inf.: tot kap. der 5de kl., volg. anc., de 1ste luit. J. H. Baetsch, van het 4de reg. inf., en bij keuze, de 1ste luit. G. P. F. G. van Emde, adj. bij den gen.-maj. Volkhemer, uit welke betr. hij eervol is ontslagen; tot 1sten luit., zonder bezwaar der schatkist, de 2de luit. H. Roelofs, van het korps, met bepaling., dat hij als zaodanig zal rekenen van den 2 Mei II. Bij het 7de reg. inf.: tot kap. der 1ste kl., de kap. reg.-adj. P. B. Suy, van het korps, met bepaling dat hij, onder genot van zijn tegenw. tractement, bij zijne betr. van reg.-adj. zal blijven gehandhaafd; de kap. P. C. Frantzmann, J. F. van Mansvelt en J. F. Forrer, mede van het korps, thans het tractem. van de 2de kl. genietende; tot kap. van de 5de kl., volg. anc., de 1ste luit. H. J. Lindwurm en de 1ste luit.-adj. D. J. G. Vrijdag, van het 4de reg. van het wap. Bij het 8ste reg. inf.: tot kap. der 1ste kl., de kap. J. C. Egter van Wissekerke, A. J. M. van der Mey en C. J. B. de Monix, allen van het korps, thans het tract. van de 2de kl. genietende; tot kap. der 5de kl., volgens anc., de 1ste luit. P. Uurbanus en M. K. Vis, van het korps, en R. Hoogveen, van het 1ste reg. van het wap., en bij keuze, de 1ste luit. C. H. Robertson, van het 2de reg. inf. en J. H. Engelbregt, van het Dep. van Oorl. Bij het 9de reg. inf.: tot kap. en reg.-adj., bij keuze, de 1ste luit. reg.-adj. L. A. C. de Bock; tot kap. der 1ste kl., de kap. J. C. Anemaet, thans het tractement der 2de kl. genietende; tot kap. der 5de kl., volg. anc., de 1ste luit. H. J. van der Mey, allen van het korps. Bij het 10de reg. inf.: tot kap. der 1ste kl., de kap. J. H. König en H. E. G. Trier, beiden van het korps, thans het tractem. der 2de kl. genietende; tot kap. der 5de kl., bij keuze, de 1ste luit. L. Swemer, van het 6de reg. van het wap. — Bij het garn.-bat.: tot luit.-kol.: de maj. R. le Boulenger, thans het tractem. van non-act. genietende, en I. D. B. Wilkens, van het 5de reg. inf.; tot 1ste luit., de 1ste luit. C. Gaster, thans het tractem. van non-act. genietende. — Bij het wap. der kav.: bij het 1ste reg. zware drag., tot ritm., volg. anc., de 1ste luit.-adj. M. van Attenhoven, van het 2de reg. zware drag. Bij het 2de reg. zware

drag. : tot ritm., volg. anc., de 1ste luit. P. Hamming, van het korps, met bepaling, dat zijne tegenw. benoeming zal rekenen van den 2den Mei II., mitgaders dat hij boven den ritm. Mascheck zal rangschikken. Bij het 4de reg. ligte drag. : tot ritm., bij keuze, de 1ste luit. der kav., A. T. F. van Ingen, van het Dep. van Oorl. Bij het 1ste reg. lans. : tot ritm., volg. anc., de 1ste luit. N. Thirion, van het 2de reg. lans., met bepaling, dat zijne tegenw. benoeming zal rekenen van den 2den Mei II. Bij het korps Kon. maréchaussée: tot 1ste luit., zonder bezwaar der schatkist, de 2de luit. F. Schummer, F. L. van der Putt, J. Abbink, J. Schoemaker en A. Keyzer, allen van het korps. — Bij het wap. der art. : bij het 1ste reg., tot kap. der 5de kl., volg. anc., de 1ste luit.-adj. J. Burgers, van het 2de reg. van het wap. Bij het 5de reg., tot kap. der 5de kl., volg. anc., de 1ste luit.-adj. T. Kuyper, van het 2de reg. van het wapen. Bij de korpsen waartoe zij thans behooren: tot 1ste luit.-kwartierm., de 2de luit.-kwart. J. J. van Dieren, van het 2de reg. inf.; W. van der Stuyt, van het 8ste reg. inf.; S. W. de Kat, van het 2de reg. zware drag., en J. Davids, van het Dep. van Oorlog.

Verplaatsingen.

Bij het 10de reg. inf.: de kap.-kwartierm. P. van der Sloot, van het bat. min. en sapp. Bij het bat. min. en sapp.: de 1ste luit.-kwartierm. A. J. Huart, van het 8ste reg. inf. Bij het reg. gren.: de 2de luit.-kwartierm. G. F. H. Ragay, van het 5de reg. inf. Bij de komp. maréchaussée in Limburg: de 1ste luit.-kwartierm. W. P. J. Knibbeler, van het 4de reg. inf. Bij het 5de reg. inf.: de 1ste luit.-kwartierm. B. A. A. Roeloffs, van de komp. maréchaussée in Limburg. Bij het 4de reg. inf.: de 2de luit.-kwartierm. J. A. Saltet, van het 7de reg. inf. Bij het 4de reg. inf.: de 2de luit. H. Noot, van het 1ste reg. inf. Bij het 2de reg. art.: de 2de luit. S. Bos, van het 1ste reg. art. De kap.-ing. W. F. Camp, van Vlissingen naar Ter Neuzen. De 1ste luit.-ing. J. E. H. B. Baron van Voorst tot Voorst, van Ter Neuzen naar 's Bosch.

De 1ste luit. P. J. de Waal, van 's Bosch naar Vlissingen. De 2de luit.-ing. N. van Rhijn, van Maastricht naar Ter Neuzen. Den kap.-ing. H. L. van Hooff, van Zutphen naar Maastricht.

Non-activiteits-tractement verleend aan:

Den 1sten luit. J. L. N. du Bois, van het 8ste reg. inf. Den maj. J. C. Buchner, van het 5de reg. inf. Den kap. H. K. Berghuis, van het 10de reg. inf. Den kap. S. M. Gaal, van het 7de reg. inf. Den kap. F. H. G. J. van der Wijck, van het 10de reg. inf. Den kap. W. G. H. de Rivecourt, van het 6de reg. inf.

Gepensioneerd.

De 1ste luit. J. Konings, plaats-maj. der 5de kl. te Leyden. De 2de luit. J. C. Poulus, plaats-maj. der 5de kl. te Rammekens. De 1ste luit. H. Konings, van het 5de reg. inf. De kap. J. van Veen, van het 7de reg. inf. De kap. P. F. Hurion, van het 9de reg. inf. De kol. G. H. van Winsheym, komm. de komp. van het garn.-bat. te Amsterdam. De maj. W. Bruyns, komm. de komp. van het garn.-bat. te Hoorn, met toekenning tevens aan den denzelven van den rang van luit.-kol. De 1ste luit. met rang van kap. J. G. Nauman, van het garn.-bat. De kap.-kwartierm. C. Nieuwbarn, van het 10de reg. inf. De maj. P. C. Mourentz, plaats-maj. der 1ste kl., belast met het plaats. komandement te fort Bath.

Titulaire rang verleend.

Dien van gen.-maj., aan den gep. kol. bij het Oost-Indische leger J. Le Bron de Vexela.

Eervol ontslagen.

De offic. van gez. der 2de kl. H. L. Schepp, van het garn. te 's Hage.

Overleden.

De 1ste luit. B. W. J. Tellegen, van het res.-bat. van het 8ste reg. inf. De 1ste luit.-adj. H. Diederiks, van het 5de reg. inf. De 2de luit. Combée, van het 5de reg. art. De luit.-kol. van den gen. staf Nolthenius de Man, werkzaam bij het Departement van Oorlog.